

**Koncepcia mediálnej výchovy v Slovenskej republike
v kontexte celoživotného vzdelávania**

December 2009

OBSAH

Úvod	3
1 Východiská koncepcie mediálnej výchovy	6
1.1 Medzinárodný kontext	6
1.1.1 UNESCO	7
1.1.2 Rada Európy	7
1.1.3 Európska únia	10
1.2 Vnútroštátny kontext	12
1.2.1 Mediálna výchova vo formálnom vzdelávaní	14
1.2.2 Mediálna výchova v neformálnom vzdelávaní	16
1.2.3 Výskumná činnosť	19
2 Mediálna výchova v kontexte celoživotného vzdelávania	24
2.1 Vymedzenie pojmov	24
2.1.1 Mediálna výchova	24
2.1.2 Mediálna gramotnosť	25
2.1.2.1 Duševné vlastníctvo v kontexte mediálnej gramotnosti	28
2.1.3 Celoživotné vzdelávanie	28
2.2 Ciele mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania	29
3 Základné stupne mediálnej výchovy	32
3.1 Indikátory jednotlivých stupňov mediálnej výchovy	32
3.2 Mediálna výchova detí v predškolskom veku	33
3.3 Mediálna výchova žiakov základných škôl	34
3.4 Mediálna výchova žiakov stredných škôl	37
3.5 Mediálna výchova dospelých	38
4 Predpoklady fungovania systému mediálnej výchovy	40
4.1 Základné piliere mediálnej výchovy	40
4.2 Subjekty mediálnej výchovy, kompetencie	42
4.3 Centrum mediálnej výchovy	44
4.4 Zriadenie, časový harmonogram a personálne zabezpečenie centra	49
4.5 Zabezpečenie úloh vyplývajúcich z koncepcie	51
Prílohy	51
Príloha č. 1	52
Príloha č. 2	53

Úvod

Koncepcia mediálnej výchovy v Slovenskej republike v kontexte celoživotného vzdelávania (ďalej len „koncepcia“) je vypracovaná na základe programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky, v ktorom si prvýkrát od vzniku samostatnej republiky stanovila úlohu spracovať koncepciu mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania.

Koncepcia sa opiera o základné dokumenty Európskej únie, Rady Európy a UNESCO, mapuje súčasný stav vzdelávania v mediálnej oblasti vo svete a v podmienkach Slovenskej republiky, vymedzuje ciele a stratégiu a predpoklady tvorby účinného systému mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania.

Nevyhnutnosť spracovania koncepcie, ktorej jedným z hlavných cieľov je zvyšovanie úrovne mediálnej gramotnosti, vyplýva aj zo smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2007/65/ES z 11. decembra 2007, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady č. 89/552/EHS o koordinácii určitých ustanovení zákonov, iných právnych predpisov alebo správnych opatrení v členských štátoch, týkajúcich sa vykonávania činností televízneho vysielania (smernica o audiovizuálnych mediálnych službách), ktorá bola transponovaná do právneho poriadku Slovenskej republiky. Uvedená smernica ustanovuje pre všetky členské štáty oznamovaciu povinnosť o úrovni mediálnej gramotnosti. Slovenská republika bude povinná každé tri roky predkladať Európskej komisii hodnotiacu správu o aktuálnom stave a úrovni mediálnej gramotnosti.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) sa oblasti mediálnej výchovy v rámci svojej vecnej pôsobnosti venuje od roku 2007. Za účelom prípravy koncepcie bola ministerstvom vo februári 2009 zriadená medzirezortná pracovná skupina, ktorej členmi boli okrem zástupcov ministerstva zástupcovia Ministerstva školstva Slovenskej republiky, Štátneho pedagogického ústavu (ďalej len „ŠPÚ“), mediálnych regulačných orgánov, zástupcovia stredných a vysokých škôl, cirkví, nezávislých inštitúcií, neziskových organizácií a nezávislí odborníci.

Jedným z hlavných cieľov mediálnej výchovy je naučiť všetky vekové skupiny zodpovednému prístupu k médiám a mediálnym obsahom, naučiť ich využívať nové komunikačné technológie a chrániť maloletých pred nezákonnými a nevhodnými obsahmi. Symbolické je, že koncepcia bola vypracovaná a je predložená v roku 20. výročia Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len „dohovor“) ¹⁾. Ratifikáciou dohovoru sa Slovenská republika zaviazala, že „zabezpečí deťom prístup k informáciám a materiálom z rôznych národných a medzinárodných zdrojov, najmä takým, ktoré sú zamerané na rozvoj sociálneho, duchovného a mravného blaha dieťaťa a tiež jeho telesného a duševného zdravia“ a výchova dieťaťa bude okrem iného smerovať „k rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a rozumových aj fyzických schopností v čo najširšom objeme, posilňovaniu úcty k ľudským právam a základným slobodám a tiež k zásadám zakotveným v Charte Spojených národov, posilňovaniu úcty k rodičom dieťaťa, k svojej vlastnej kultúre, jazyku a hodnotám“.

V súčasnom svete tradičných médií a nových komunikačných technológií, ktoré produkujú obrovské množstvo informácií a rôznorodých obsahov, sú práve deti a mládež jednou z najatraktívnejších a najpočetnejších cieľových skupín pre mediálny priemysel. Deti a dospievajúca mládež sú však súčasne aj najzraniteľnejšou a najohrozenejšou skupinou.

Skutočnosť, že médiá a nové komunikačné prostriedky sú významným nástrojom socializácie, je nespochybniteľná. Média sú zdrojom informácií, poznatkov, zábavy, hier a zážitkov, stali sa integrálnou súčasťou životov jednotlivcov. Problémom vo vzťahu

¹⁾ Dohovor o právach dieťaťa, oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí Českej a Slovenskej Federatívnej republiky č. 104/1991 Zb.

k médiám už nie je množstvo informácií a programov. Problémom súčasnosti je orientácia v obrovskej mediálnej ponuke, výber z tejto ponuky a jej vplyv na príjemcov v závislosti od sociodemografických znakov, ale aj voľná dostupnosť najrôznejších obsahov bez ohľadu na ich špecifickosť a rozmáhajúce sa zneužívanie interaktívnosti médií a komunikačných technológií.

Mediálna výchova je jedným z najmodernejších trendov súčasnosti. Je multidisciplinárnou kategóriou, ktorá integruje poznatky širšieho spektra spoločenských vied, je predmetom záujmu tak žurnalistiky, psychológie, sociológie, pedagogiky a v menšom či väčšom rozsahu jej pozornosť venujú vládne aj mimovládne inštitúcie. Význam a opodstatnenosť mediálnej výchovy v spoločnosti rastú priamoúmerne s neustálym vývojom komunikačných technológií, s možnosťami ich využívania a prístupu k nim, ale aj s rôznorodosťou a množstvom ponúkaných mediálnych obsahov. Atribútmi, ktoré sú v súvislosti s médiami v poslednom desaťročí stredobodom pozornosti odborníkov a medzinárodných inštitúcií, sú zručnosti, zodpovedný, kreatívny a kritický prístup, selekcia a jej kritériá, vplyv a účinky. Mediálna výchova sa považuje za prostriedok získavania schopností a zručností orientovať sa v mediálnom svete.

Pod vplyvom neustáleho vývoja médií a nových komunikačných technológií dochádza v posledných rokoch k dôležitému posunu vo vymedzení cieľových skupín mediálnej výchovy a hranica pôsobenia a záberu mediálnej výchovy sa posúva od detí a mládeže až do dospelosti. Mediálna výchova sa s cieľom vybaviť občanov základnými zručnosťami, znižovať generačné rozdiely a možné riziká sociálneho vylúčenia niektorých špecifických skupín populácie, ktoré nebudú schopné absorbovať zmeny, zaraďuje do referenčného rámca celoživotného vzdelávania. V tejto súvislosti do popredia vystupuje neformálne vzdelávanie, ktoré reaguje na potreby aktuálnej praxe a na požiadavky, ktoré nemôžu byť uspokojené prostredníctvom formálneho vzdelávania. Pod vplyvom rýchleho vývoja informačných a komunikačných technológií je ju nevyhnutné neustále aktualizovať. Je to práve mediálna výchova, ktorá by sa vo forme štruktúrovaného vzdelávacieho programu mala stať v procese celoživotného vzdelávania prostriedkom tejto aktualizácie. Na časovej osi celoživotného vzdelávania, s cieľom obmedzenia akýchkoľvek foriem sociálneho vylúčenia, je mediálna výchova súčasťou tak formálneho, ako aj neformálneho vzdelávania.

Mediálna výchova v procese celoživotného vzdelávania vo vzťahu k médiám a novým komunikačným technológiám je prostriedkom, ktorý formuje ovládanie základných psychologických, vedomostných a technických zručností občanov, a ktorého cieľom je mediálne gramotná populácia.

Podľa Európskej charty mediálnej gramotnosti²⁾ by mal byť mediálne gramotný človek schopný:

- efektívne používať mediálne technológie na prístup, vyhľadávanie, zhromažďovanie a zdieľanie mediálnych obsahov s cieľom uspokojiť individuálne a skupinové potreby a záujmy,
- pristupovať a rozhodovať sa na základe výberu zo širokej škály mediálnych foriem a obsahov z rozdielnych kultúrnych a inštitucionálnych zdrojov,
- porozumieť tomu, ako a prečo sú mediálne obsahy vytvárané, ako aj s nimi súvisiaci technický, právny, ekonomický a politický kontext,
- kriticky analyzovať techniky, jazyk a konvencie používané v médiách a význam ich posolstiev,
- používať médiá tvorivo na vyjadrovanie a komunikovanie myšlienok, informácií a názorov,

²⁾ Európska Charta mediálnej gramotnosti 2006, dostupné: <http://www.euromedialiteracy.net>.

- identifikovať, zabrániť alebo odmietnuť mediálne obsahy a služby, ktoré môžu byť nežiaduce, urážlivé, pohoršujúce a škodlivé,
- efektívne používať médiá na upevňovanie demokratických práv a občianskych slobôd.

Predpokladom napĺňania cieľov a plnenia funkcií mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania je tvorba efektívneho systému s flexibilnou štruktúrou vzájomných vzťahov a vytvorenie inštitúcie, ktorá by mapovala stav, sumarizovala výsledky a koordinovala všetky činnosti v tomto systéme. V podmienkach Slovenskej republiky neexistuje takáto inštitúcia, a preto cieľom tejto koncepcie je vytvorenie Centra mediálnej výchovy (ďalej len „centrum“) od 1. januára 2011 ako súčasť existujúcej inštitúcie v rezorte kultúry.

1 Východiská koncepcie mediálnej výchovy

1.1 Medzinárodný kontext

Myšlienka implementovať mediálnu výchovu do štandardnej vzdelanostnej výbavy človeka postmodernej spoločnosti sa objavovala už v povojnovej Európe. V prvých teoretických úvahách a vedeckých prácach bola mediálna výchova vymedzená ako prostriedok rozvoja kritického myslenia. S vývojom spoločnosti a najmä vývojom informačných technológií, ktoré začínali určovať charakter komunikácie a menili formy zverejňovania informácií, sa postupne začalo meniť aj chápanie funkcií mediálnej výchovy. Mediálna výchova sa postupne vymedzovala ako nevyhnutný prostriedok orientácie v informačnej spoločnosti a v rôznych podobách je zaraďovaná do rámca všeobecného vzdelania krajín západnej Európy, USA, Kanady, Austrálie a Nového Zélandu. Rozvoj a zavádzanie mediálnej výchovy do praxe v afrických krajinách už niekoľko rokov podporuje UNESCO.

Vymedzenie mediálnej výchovy v súčasnosti vychádza z dvoch základných teoreticky odlišných predpokladov, na ktorých základe sú v praxi používané dve odlišné formy mediálnej výchovy, a to vedomostná tzv. „learning by doing“ a kritická, založená na analyzovaní obsahu médií a ich činnosti. Tieto dve formy sa navzájom dopĺňajú a v závislosti od preferencie jednej alebo druhej sa v jednotlivých krajinách formuje celkový charakter mediálnej výchovy.

Pre kontinentálnu Európu a Škandináviu (ale aj Kanadu) je charakteristická tradícia rozsiahlejšej analýzy obsahu a činnosti médií vychádzajúca z predpokladu, že cestou k poznaniu médií je rozbor a analýza skutočných, reálne fungujúcich médií. Kritická analýza sa sústreďuje najmä na spravodajstvo, aktuálnu publicistiku, komerčné oznamy (reklama, inzercia, telenákup, umiestňovanie produktov v programoch a. i.), audiovizuálne diela s prvkami násillia či agresivity a pod. a snaží sa odhaliť mechanizmy, ktoré určujú obsah a charakter médií.

V súčasnosti je mediálna výchova začlenená do obsahov všeobecného vzdelávania vo väčšine európskych krajín, pričom v prevažnej väčšine je integrovaná do povinných predmetov, a to najmä materinského jazyka, komunikačnej výchovy ako interdisciplinárneho predmetu, sociológie, psychológie, dejín umenia a iných. V niektorých krajinách je súčasťou mimoškolského vzdelávania. Vo Veľkej Británii je mediálna výchova súčasťou anglického jazyka a učí žiakov rozvíjať kritické názory o mediálnych textoch a mediálnych inštitúciách. Vo Francúzsku sa od roku 2006 stala mediálna gramotnosť súčasťou minimálnych podmienok vzdelávania v oblasti venovanej spoločenským a občianskym schopnostiam, Belgicko integrovalo mediálnu výchovu do obsahu vzdelávania v rámci hudobnej výchovy alebo cudzích jazykov. V Nemecku zaznamenala mediálna výchova najväčší rozmach v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch minulého storočia. V súčasnosti je mediálna výchova v Nemecku súčasťou vybraných povinných predmetov (nemecký jazyk, estetická, resp. umelecká výchova, hudobná výchova a spoločenské vyučovanie). Vo Fínsku je zakomponovaná do interdisciplinárneho predmetu komunikačná výchova a v posledných rokoch pribúdajú stredné školy, ktoré mediálnu výchovu ponúkajú v špeciálnych kurzoch. Švédsko, Dánsko a Rakúsko zakomponovalo rozvíjanie mediálnych kompetencií do učebných plánov iných povinných predmetov. V Maďarsku bola filmová a mediálna výchova zaradená do vyučovacieho procesu v roku 2003 ako súčasť iných povinných predmetov.

V Českej republike sa v roku 2002 začal realizovať výchovno-vzdelávací a osvetový projekt s názvom Media Smart, ktorého cieľom bolo zvýšiť mediálnu gramotnosť žiakov základných škôl vo veku od 6 do 11 rokov. Na základe odporúčania Ministerstva školstva,

mládeže a telovýchovy Českej republiky môžu žiaci základných a stredných škôl v Českej republike od školského roku 2008/2009 navštevovať hodiny mediálnej výchovy, pokiaľ ju škola zaradila do svojich študijných plánov. Podľa Rámcového vzdelávacieho programu č. j. 6 538/2007-22 Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy Českej republiky je mediálna výchova popri osobnostnej a sociálnej výchove, výchove demokratického občana, výchove k mysleniu v európskych a globálnych súvislostiach, multikultúrnej výchove a environmentálnej výchove integrovaná do vzdelávania ako prierezová téma školských vzdelávacích programov. Mediálna výchova sa ako prierezová téma stala povinnou súčasťou základného a gymnaziálneho vzdelávania.

1.1.1 UNESCO

UNESCO venovalo pozornosť mediálnej výchove už v deväťdesiatych rokoch minulého storočia. Grunwaldská deklarácia³⁾ prijatá na Medzinárodnom sympóziu o mediálnej výchove v roku 1982 sa sústredila na vplyv médií a vytvorila definičný rámec pre mediálnu výchovu.

Pokračovaním iniciatív UNESCO v oblasti mediálnej výchovy boli medzinárodné konferencie v Toulouse (1990), vo Viedni (1999) a v Seville (2002). Druhá konferencia v Toulouse v roku 1990 nadväzovala na grunwaldské odporúčania, definičný rámec a pojmy z oblasti mediálnej výchovy systematizovala a spresňovala.

Medzinárodná konferencia vo Viedni v roku 1999 pod vplyvom vývoja informačných technológií zmenila pohľad na mediálnu výchovu najmä v kontexte digitalizácie a nevyhnutnosti zdokonaľovania kompetencií v podmienkach novej komunikačnej éry. Definičný rámec mediálnej výchovy zahŕňal všetky komunikačné médiá (tlačené slovo, zvuk, statický ako i pohyblivý obraz, grafické posolstvá a. i.) a mediálna výchova by mala učiť ľudí rozumieť týmto médiám ako aj napomáhať získavaniu schopností využívať médiá vo svoj prospech.

Medzinárodná konferencia UNESCO v Seville v roku 2002 prijala definičný rámec mediálnej výchovy v rozsahu prijatom na konferencii vo Viedni v roku 1999 a prijala opatrenia pre aktívne podporné postupy v oblastiach výskumu, výchovy, vzájomnej spolupráce škôl, médií, mimovládnych organizácií, súkromných a verejných inštitúcií a podpore vzťahu médií s verejnosťou a spoločenskými oblasťami. Mediálna výchova bola v prijatom definičnom rámci chápaná ako proces, ktorého výsledkom je mediálna gramotnosť.

1.1.2 Rada Európy

V deväťdesiatych rokoch minulého storočia boli predmetom oficiálnych diskusií a dokumentov Rady Európy predovšetkým návrhy pre oblasti vplyvu médií, ochrany detí a mládeže pred nevhodným obsahmi, odporúčania vo vzťahu k šíreniu špecifických programov a k regulácii médií. Odporúčaním č. R (97) 19 o zobrazovaní násilia v elektronických médiách boli členské štáty vyzvané, aby podporovali kvalitné programy a produkty neobsahujúce násilie. Vzdelávanie v oblasti elektronických médií bolo vyzdvihnuté ako vhodný prostriedok, ktorý by mal zabezpečiť rozvíjanie kritického prístupu detí a mládeže k rôznym formám zobrazovaného násilia v médiách, a ktorý by ich učil robiť premyslený výber z obsahovej ponuky. V ďalších odporúčaniach bola pozornosť venovaná

³⁾ Grunwaldská deklarácia o mediálnom vzdelávaní, UNESCO - Medzinárodné sympóziu o mediálnej výchove, Grunwald 22. január 1982.

predovšetkým prejavom neznášanlivosti, diskriminácie, nenávisť, násilia a nevhodným obsahom najmä vo vzťahu k deťom (odporúčanie č. R (97) 20 O prejavoch nenávisť a odporúčanie Výboru ministrov č. R (97)21 o médiách a podpore kultúry znášanlivosti).

Dôležitosť mediálnej výchovy ako primárneho faktora naplňovania cieľov sociálnej kohézie zdôraznili predstavitelia štátov a vlád Rady Európy vo svojej deklarácii na 2. vrcholnej schôdzke v Štrasburgu v októbri v roku 1997. V textoch prijatých na 5. Európskej ministerskej konferencii o masmediálnej politike v Solúne v decembri 1997 bola už mediálna výchova vymedzená ako predpoklad prístupu každého jednotlivca k možnostiam, ktoré vytvárajú nové komunikačné technológie. V nadväznosti na závery ministerskej konferencie v Solúne v odporúčaní R(99)14 o univerzálnej službe komunite s ohľadom na nové komunikačné a informačné služby boli členské štáty vyzvané, aby podnikli kroky na podporu mediálnej výchovy.

Základné ciele, východiská a definičný rámec mediálnej výchovy boli sformulované v roku 2000. V odporúčaní č. 1466 (2000) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy boli vymedzené základné ciele a funkcie mediálnej výchovy, členské štáty boli vyzvané, aby zabezpečili koordinovaný a medzirezortný prístup k mediálnej výchove, a pritom ju posudzovali v intenciách celoživotného vzdelávania. V súlade s týmto cieľom by mala byť mediálna výchova zameraná aj na dospelú populáciu dneška, ako aj budúcnosti a mala by jej umožniť držať krok s moderným vývojom. V tomto dokumente Rada Európy odporúčala, aby sa mediálna výchova stala súčasťou koncepcie celoživotného vzdelávania s dôrazom na neformálne vzdelávanie. Mediálna výchova bola definovaná „ako praktické vyučovanie zacielené na budovanie mediálnej kompetencie, chápanej ako kritický a rozlišujúci postoj voči médiám s cieľom vytvárať vyrovnaných občanov, schopných vynášať vlastné sudy na základe dostupných informácií. Umožňuje im to prístup k potrebným informáciám, ich analýzu a schopnosť identifikovať ekonomické, politické, sociálne a/alebo kultúrne záujmy, ktoré stoja za nimi. Mediálna výchova učí jednotlivcov interpretovať a vytvárať posolstvá, vyberať najvhodnejšie médiá pre komunikáciu a prípadne vyslovovať názory k ponuke médií a ich výstupom“⁴⁾.

V rámci nastupujúceho trendu celoživotného vzdelávania bolo v oficiálnych dokumentoch Rady Európy čoraz viac podporované neformálne vzdelávanie. V deklarácii 5. konferencie ministrov zodpovedných za mládež, ktorá sa konala v Bukurešti v apríli 1998, boli členské štáty priamo vyzvané k podpore tejto formy vzdelávania. Parlamentné zhromaždenie Rady Európy v roku 2000 prijíma odporúčanie č.1437 (2000) o neformálnom vzdelávaní ako nevyhnutnej súčasťi vzdelávacieho procesu a o dva roky neskôr bol jeho význam zdôraznený v Odporúčaní CDEJ č. (2002) 20 o presadzovaní a uznaní neformálneho vzdelávania mladých ľudí. Neformálne vzdelávanie je vo vzťahu k jednotlivcovi vymedzené ako dobrovoľná a zámerná činnosť, ktorá môže zahŕňať širokú škálu oblastí vzdelávania a na rozdiel od formálneho vzdelávania nemá striktné stanovené osnovy a škálu hodnotenia. Primárnou funkciou neformálneho vzdelávania je vývin osobnej individuality a osobných zručností a v rámci vzdelávacieho procesu predstavuje pre jednotlivcov pridanú hodnotu. Hlavnými hodnotami neformálneho vzdelávania sú jeho podpora sociálneho vývoja, podpora aktivít proti akýmkoľvek formám diskriminácie a sociálneho vylúčenia, ale aj účasť na demokratickom občianstve. Členským štátom bolo odporúčané, aby aj neformálne vzdelávanie bolo definované ako štruktúrovaný vzdelávací proces prístupný pre každého.

V súčasnosti je pozornosť Parlamentného zhromaždenia Rady Európy venovaná predovšetkým novým komunikačným technológiám a internetu. V Odporúčaní č. (2008) 1836 o využívaní plného potenciálu „e-vzdelávania“ je pozornosť upriamená na vzdelávanie prostredníctvom internetu a členské štáty sú vyzvané na prípravu vzájomného uznávania tohto

⁴⁾ Odporúčanie č. (2000)1466: Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy Mediálna výchova, Štrasburg, 27. jún 2000

druhu výučby, ale aj na vyhodnotenie účinkov tohto vzdelávania v klasickom vyučovacom procese a sociologických, psychologických a pedagogických aspektov e-vzdelávania vo vzťahu k špecifickým skupinám spoločnosti. Do popredia taktiež vystúpila potreba vypracovania spoločných európskych indikátorov kvality tohto vzdelávania a preskúmanie novej štandardizácie technickej infraštruktúry potrebnej pre tento druh vzdelávania.

Problematika zmien v mediálnom prostredí, v oblasti nových informačných technológií a spôsoboch komunikácie, ale aj v spôsobe zhromažďovania, šírenia a spracovania informácií a postavenia verejnoprávnych médií v novom informačnom a komunikačnom prostredí bola predmetom rokovania 1. Európskej konferencie ministrov zodpovedných za médiá a nové komunikačné služby (ďalej len „konferencia“), ktorá sa konala v dňoch 28. až 29. mája 2009 v Reykjavíku na Islande. Vo vzťahu k zmenám v mediálnom prostredí bola na konferencii prijatá politická deklarácia, rezolúcia „Smerom k novému pohľadu na médiá“ a s ňou súvisiaci akčný plán, spolu so špecifickými rezolúciami „Správa a riadenie internetu a kritické internetové zdroje“ a „Vývoj právnych predpisov členských štátov Rady Európy súvisiacich s bojom proti terorizmu a ich vplyv na slobodu prejavu a informácií“. V politickej deklarácii ministri vyjadrili zhodu, že „budú podporovať spoluprácu s médiami a novými komunikačnými službami s cieľom spoločne reagovať na vývoj v oblasti médií a poskytovanie služieb mediálneho typu, predovšetkým v súvislosti s dodržiavaním slobody prejavu a informácií, práva na súkromie a ľudskej dôstojnosti“.⁵⁾ Závery prijaté v rezolúciách podčiarkli nevyhnutnosť hĺbkovej analýzy chápania médií a v prípade potreby zrevidovať prístup k nim. Analýza by mala stanoviť kritériá na odlišenie médií a služieb mediálneho typu od nových druhov osobnej komunikácie, ktoré nemajú charakteristické črty masovej komunikácie. Vo vzťahu k jednotlivcom bol zdôraznený prístup, ktorý zabezpečí uplatňovanie práva na slobodu prejavu a práva na informácie a umožní využívať nové komunikačné služby na účasť na spoločenskom, politickom, kultúrnom a hospodárskom živote, s dôrazom na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti a práv druhých. Rada Európy by mala poskytnúť členským štátom usmernenia, ukazovatele a nástroje, ktoré umožnia jednotlivcom vyhľadávať, tvoriť a distribuovať informácie bez toho, aby sa obávali zásahu do ľudskej dôstojnosti alebo svojich práv. Za základ v tomto kontexte je považovaná mediálna gramotnosť, ktorá je nástrojom optimalizácie kritického myslenia, občianstva, tvorivosti a mediálneho povedomia detí a mládeže, ktorý by mal vytvoriť predpoklady pre pocit zodpovednosti za obsah, ktorý vytvárajú, používajú a distribuujú. V tejto súvislosti smeruje k členským štátom výzva na riešenie hrozieb súvisiacich s dôstojnosťou a bezpečnosťou detí, ochranou ich súkromia, ale aj potreby odstraňovania obsahu vytvoreného alebo umiestneného deťmi a mladými ľuďmi na internet, ktorý ohrozuje ich dôstojnosť, bezpečnosť a súkromie alebo ich robí v neskoršom živote iným spôsobom zraniteľnými.

Jedno z posledných odporúčaní vo vzťahu k obsahu médií je odporúčanie č. CM/ Rec (2009) 5 o opatreniach na ochranu detí pred škodlivým obsahom a správaním a k podpore ich aktívnej účasti v novom informačnom a komunikačnom prostredí. Za rizikové sú pritom považované ohrozenia vyplývajúce z obsahov, akými sú on-line pornografia, ponižujúce a stereotypné zobrazovanie žien, zobrazovanie a oslavovanie násilia, rasistické prejavy, ako aj ohrozenia vyplývajúce zo správania akým je napr. zvädzanie (grooming), nábor detských obetí obchodovania s ľuďmi, šikanovanie, monitorovanie a iné formy obťažovania, ktoré môžu nepriaznivo ovplyvňovať telesnú, emocionálnu a psychickú pohodu detí. V dodatku k tomuto odporúčaniam sú členské štáty vyzývané, aby v spolupráci so súkromným sektorom, združeniami rodičov, učiteľov a vychovávateľov, médií a občianskej spoločnosti podporovali

⁵⁾ Politická deklarácia a rezolúcie, 1. Európska konferencia ministrov zodpovedných za médiá a nové komunikačné služby: Nový pohľad na médiá?, Reykjavik, 28. – 29. máj 2009, dostupné: www.culture.gov.sk, Médiá, audiovizia a autorské právo.

mediálnu gramotnosť detí a mládeže (ale aj rodičov a pedagógov) a aby sa pripravili na možné stretnutie s obsahom a správaním nesúcim riziko škodlivosti.

Najaktuálnejším odporúčaním je odporúčanie č. 1882 (2009) Podpora internetových a on-line mediálnych služieb vhodných pre maloletých, v ktorom sú členské štáty Európskej únie vyzvané, aby v oblasti ochrany detí a rovnocenných príležitostí (ale aj iných) v spolupráci s internetovým priemyslom a organizáciami občianskej spoločnosti propagovali verejné štandardy kvality a hodnotenie internetových a on-line mediálnych služieb vhodných pre neploletých. Členské štáty by mali taktiež zabezpečiť, aby bol prístup k obsahom určeným dospelým efektívne obmedzený systémami vekového overovania. Odporúčanie zároveň zdôrazňuje potrebu, aby s podporu sociálnych inštitúcií určených pre rodiny a školy boli rodičia pripravovaní na vyrovnávanie sa s výzvami internetu. Štát by mal byť zodpovedný za zvyšovanie povedomia, poskytovanie poradenstva (aj proti rodovým stereotypom) a vytvorenie minimálnych štandardov. Tieto minimálne štandardy by mali zahŕňať obmedzenia prístupu k násilným obsahom, pornografii, reklame na tabakové a alkoholické výrobky a hráčstvu, napr. prostredníctvom filtrov používaných rodičmi, učiteľmi, knihovníkmi a inými užívateľmi v ich zariadeniach prístupu.

1.1.3 Európska únia

Silnejúca globalizácia, neustály vývoj informačných a komunikačných technológií a transformácia spoločenských systémov na vedomostné ekonomiky preniesla diskusie na tému celoživotného vzdelávania, základných mediálnych zručností a zmien v tradičnom systéme médií aj na pôdu Európskej únie. Európska rada na zasadnutí v Lisabone v marci 2000 dospela k záveru, že európsky rámec by mal vo vzťahu k uvedeným zmenám a procesom definovať nové základné zručnosti, ktoré by mali obyvatelia členských krajín získavať prostredníctvom celoživotného vzdelávania. Na zasadaniach Európskej rady v Štokholme v marci 2001 a v Barcelone v marci 2002 boli schválené konkrétne ciele európskych systémov vzdelávania a odbornej prípravy. V oznámení Komisie s názvom Realizácia európskeho priestoru celoživotného vzdelávania a následne v uznesení Rady z 27. júna 2002 o celoživotnom vzdelávaní boli určené nové základné zručnosti a celoživotné vzdelávanie bolo vymedzené ako proces vzdelávania sa od predškolského až do dôchodkového veku. O rok na to boli Európskou radou prijaté referenčné ukazovatele, ktoré zahŕňajú základné zručnosti ako predpoklad rozvoja kľúčových kompetencií (napr. gramotnosť v písaní a čítaní, opustenie školskej dochádzky, dosiahnutie úplného stredoškolského vzdelania a účasť dospelých na celoživotnom vzdelávaní a. i.).

V odporúčaní Európskeho parlamentu a Rady č. 2006/962/ES z 18. decembra 2006 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie sú už identifikované a vymedzené kľúčové kompetencie potrebné na sebarealizáciu jednotlivcov, aktívne občianstvo, sociálnu súdržnosť a zamestnanosť v informačnej spoločnosti a referenčný rámec pre kľúčové kompetencie pre tých, ktorí tvoria politiku, zabezpečujú vzdelávanie a odbornú prípravu, ako aj pre samotných občanov členských krajín.

Vymedzené kľúčové kompetencie a prostredie na ich získavanie by mali zabezpečiť, aby každý občan mohol pružne reagovať a bol pripravený prispôbovať sa technologickým zmenám, ako aj novým formám komunikácie. Kompetencie sú definované ako kombinácia vedomostí, zručností a postojov primeraných danému kontextu. V referenčnom rámci je stanovených osem kľúčových kompetencií, ktorými sú komunikácia v materinskom jazyku, komunikácia v cudzích jazykoch, matematická kompetencia a základné kompetencie v oblasti vedy a techniky, digitálna kompetencia, naučiť sa učiť, spoločenské a občianske kompetencie, iniciatívnosť a podnikavosť a kultúrne povedomie a vyjadrovanie. Indikátormi kľúčových

kompetencií sú kritické myslenie, kreativita, iniciatíva, riešenie problémov, hodnotenie rizika, a prijímanie rozhodnutí. Práve tieto schopnosti tvoria referenčný rámec pojmu mediálnej gramotnosti, ktorá je jedným zo základných cieľov mediálnej výchovy. V popredí záujmu teoretických úvah na pôde Európskej únie už nie sú iba otázky šírenia, zabezpečenia informovanosti a množstva informácií či obsahov, ale do popredia sa dostávajú aj otázky schopností a zručností jednotlivcov vo vzťahu k prístupu a ovládaniu nových komunikačných prostriedkov a informačných technológií, otázky kvality, analýzy a selekcie ponúkaného obsahu.

S cieľom analyzovať stav, vymedziť ciele a na európskej úrovni navrhnúť opatrenia, bola založená skupina odborníkov pre oblasť mediálnej gramotnosti, ktorá pracovala v období rokov 2006 a 2007. V roku 2006 bola na podnet Európskej komisie vypracovaná štúdia „Súčasný trendy a prístupy k mediálnej gramotnosti v Európe“, ktorá mapovala postupy pri implementovaní mediálnej gramotnosti v Európe a opatrenia, ktoré by mali podporiť mediálnu gramotnosť a pomáhať zvyšovať jej úroveň.

Význam iniciatív v oblasti mediálnej gramotnosti a filmového vzdelávania, bol zdôraznený v rozhodnutí Európskeho parlamentu a Rady č. 1718/2006/ES o vykonávaní programu na podporu európskeho audiovizuálneho sektora (MEDIA 2007). V roku 2007 sa už v smernici Európskeho parlamentu a Rady č. 2007/65/ES z 11. decembra 2007, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady č. 89/552/EHS o koordinácii určitých ustanovení zákonov, iných právnych predpisov alebo správnych opatrení v členských štátoch, týkajúcich sa vykonávania činností televízneho vysielania (smernica o audiovizuálnych mediálnych službách) ustanovuje pre všetky členské štáty oznamovacia povinnosť o úrovni mediálnej gramotnosti. Ako už bolo v úvode koncepcie uvedené, Slovenská republika bude povinná predkladať Európskej komisii hodnotiacu správu o aktuálnom stave a úrovni mediálnej gramotnosti.

Dňa 20. decembra 2007 Európska komisia prijala oznámenie č. KOM(2007) 833 o mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí, ktoré nadväzuje na vyššie uvedenú smernicu o audiovizuálnych mediálnych službách, a ktoré je zamerané na komerčnú komunikáciu, audiovizuálne diela a internetovú komunikáciu. Členské štáty boli vyzvané, aby sa zaoberali prostriedkami na zlepšenie rôznych úrovní mediálnej gramotnosti, podporovali systematický výskum a pravidelné sledovanie a podávanie správ o rôznych aspektoch a rozmeroch mediálnej gramotnosti, a aby rozvíjali a zavádzali kódexy správania, kde je to vhodné aj koregulačné rámce a podporovali samoregulačné iniciatívy.

„Európsky prístup k mediálnej gramotnosti vzťahujúci sa na všetky médiá a úrovne mediálnej gramotnosti by mal zahŕňať:

- a) pocit pohodlia pri využívaní všetkých existujúcich médií od novín až po virtuálne komunity,
- b) aktívne využívanie médií prostredníctvom inter alia interaktívnej televízie, používanie internetových vyhľadávačov alebo účasť vo virtuálnych komunitách a lepšie využívanie potenciálu zábavných médií, prístup ku kultúre, medzikultúrny dialóg, učebné a každodenné aplikácie (napríklad knižnice, služba podcast),
- c) kritický prístup k médiám, pokiaľ ide o kvalitu a správnosť obsahu (napríklad schopnosť vyhodnotiť informácie, triezve vnímanie reklamy v rôznych médiách, inteligentné využívanie vyhľadávačov),
- d) kreatívne využívanie médií, keďže vývoj mediálnych technológií a rastúci význam internetu ako distribučného kanálu umožňuje čoraz väčšiemu počtu Európanov vytvárať a šíriť obrazové materiály, informácie a obsah,
- e) pochopenie hospodárstva mediálneho odvetvia a rozdielu medzi pluralitou a vlastníctvom médií,

- f) informovanosť o problematike autorského práva, ktorá je potrebná pre tzv. kultúru legality, najmä pre mladšiu generáciu v jej dvojitom postavení spotrebiteľa a výrobcu obsahu.“⁶⁾)

V najaktuálnejšom Odporúčaní č. K (2009) 6464 z 20. augusta 2009 o mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí pre konkurencieschopnejší audiovizuálny priemysel a priemysel obsahu a inkluzívnu vedomostnú spoločnosť Komisia sumarizuje iniciatívy v tejto oblasti a zdôrazňuje, aby boli vytvárané a podporované európske siete medzi priamo zúčastnenými stranami. Vo vzťahu k občanom Európskej únie sa mediálna gramotnosť chápe ako základná podmienka začlenenia do dnešnej informačnej spoločnosti a stáva sa základnou zručnosťou nielen mladých ľudí, ale aj dospelých a starších ľudí, rodičov a učiteľov. Mediálna gramotnosť je jedným z predpokladov aktívneho občianstva a prostriedkom na predchádzanie a znižovanie rizík vylúčenia zo života spoločnosti. Členským štátom sa odporúča, aby podporovali systematický výskum mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí, monitorovali a súčasne merali úroveň mediálnej gramotnosti.

Okrem riešenia základných otázok vo vzťahu k zmenám, ktoré prinášajú nové informačné a komunikačné technológie, je pozornosť na pôde Európskej únie venovaná vplyvu internetu na komunikačné správanie detí a mládeže. Internet okrem nespochybniteľných pozitív prináša so sebou vo vzťahu k deťom aj riziká zneužitelnosti. Európsky parlament v roku 2005 prijal Rozhodnutie č. 854/2005/ES zakladajúce viacročný program Spoločenstva na podporu bezpečnejšieho používania internetu a nových on-line technológií, ktorým bol na obdobie rokov 2005 až 2008 založený program na podporu bezpečnejšieho používania internetu a nových on-line technológií najmä deťmi a na boj proti nezákonnému obsahu a obsahu nevyžiadanému konečným užívateľom. Program sa nazýva "Bezpečnejší internet plus" a jeho cieľom je boj proti nezákonnému obsahu, zaobchádzanie s nevyžiadaným a škodlivým obsahom, podpora bezpečnejšieho prostredia a zvyšovanie povedomia. Odporúčaním č. 2006/952/ES o ochrane neplnoletých osôb a ľudskej dôstojnosti a o práve na vyjadrenie vo vzťahu ku konkurencieschopnosti európskeho priemyslu audiovizuálnych a on-line informačných služieb bolo členským štátom odporúčané prijať opatrenia, ktoré umožnia neplnoletým osobám zodpovedné využívanie audiovizuálnych a on-line informačných služieb (zvyšovanie úrovne mediálnej gramotnosti, tvorba vzdelávacích programov o médiách, zvyšovanie informovanosti rodičov, učiteľov a školiteľov o potenciáli nových on-line služieb a. i.). V Rozhodnutí Európskeho parlamentu a Rady č. 1351/2008/ES ktorým sa ustanovuje viacročný program Spoločenstva na ochranu detí, ktoré používajú internet a iné komunikačné technológie boli ako najdôležitejšie formy ochrany proti nezákonnému obsahu a škodlivému správaniu na internete navrhnuté kontaktné miesta a horúce linky pre verejnosť, ktoré by mali slúžiť na oznamovanie nezákonného obsahu a škodlivého správania na internete.

1.2 Vnútroštátny kontext

Na rozdiel od krajín západnej Európy v Slovenskej republike nemá mediálna výchova žiadnu tradíciu. Príčinou sú predovšetkým rozdielne podmienky vývoja mediálneho prostredia. Po vytvorení duálneho systému vysielania a slobodných demokratických podmienok pre vydávanie periodickej tlače sa postupne do popredia základného výskumu dostávali otázky vplyvu médií a stupeň akceptácie v našich podmienkach označovaných ako

⁶⁾ Odporúčanie Komisie č. (2009) 6464 v konečnom znení: Odporúčanie Komisie O mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí pre konkurencieschopnejší audiovizuálny priemysel a priemysel obsahu a inkluzívnu vedomostnú spoločnosť, Brusel, 20. august 2009.

„nových“ médií. Aplikovaný výskum sa pod vplyvom dotvárania mediálneho systému a vstupu zahraničných médií sústredil viac na preferencie výberu médií a kvantitatívne ukazovatele „spotreby“, v prevažnej miere bol však podriadený záujmom zadávateľov reklamy a inzercie. Metódy výskumu boli redukované iba na jednoduché a jednosmerné dimenzie zisťovania času sledovania, počúvania či frekvencie čítania. V rámci aplikovaného výskumu sa zhromažďovalo množstvo údajov, ktoré boli vyhodnocované len z úzkeho mediálneho hľadiska. Kvantitatívny nárast ponuky komerčných médií, ale najmä jej kvalita a charakter, postupne podnietili diskusie na tému účinkov špecifických druhov programov (násilie, agresivita), ale aj diskusie na tému zmien v tradičných návykoch či „konzumu“ médií deťmi. Špecifickým problémom Slovenska vo vzťahu k médiám je, že neexistuje výskumná inštitúcia so záberom na média a vývoj komunikačných technológií, ktorá by chronologicky mapovala vývoj mediálneho prostredia, sumarizovala aktuálne výsledky parciálnych výskumných projektov mediálnej oblasti a na ich základe anticipovala vývojové tendencie, predkladala návrhy riešenia systémových problémov a odporúčania pre exekutívu.

V posledných rokoch sa pod vplyvom vývoja komunikačných technológií a účinkov médií stala mediálna výchova aj v našich podmienkach predmetom záujmu nezávislých odborníkov z oblasti žurnalistiky, sociológie, psychológie a pedagogiky, univerzít a nezávislých občianskych združení. Na inštitucionalizovanej úrovni v rezorte školstva tím odborníkov v ŠPÚ pracoval na zavedení mediálnej výchovy do systému formálneho vzdelávania v rámci projektu experimentálneho overovania nového nepovinného a voliteľného predmetu pre základné školy a osemročné gymnázia. Na univerzitnej pôde sa začali realizovať projekty s cieľom prípravy nových pedagógov orientovaných na mediálne vzdelávanie. Pod vplyvom prudkej expanzie a využívania internetu bolo rozpracovaných a realizovaných niekoľko projektov zameraných na výskum a priame pôsobenie na určenú cieľovú skupinu.

Prvým významným opatrením v podmienkach Slovenskej republiky, ktoré bolo prijaté na základe iniciatívy Rady pre vysielanie a retransmisiiu, nezávislých odborníkov, verejnosti a rodičov pre oblasť televízneho vysielania, a ktoré je možné klasifikovať v rovine mediálnej výchovy ako prvok zvyšovania mediálnej gramotnosti verejnosti, bolo prijatie systému klasifikácie televíznych programov a ich označovania určenými grafickými symbolmi v roku 2003. Existujúci systém klasifikácie televíznych programov, expanzia ponuky médií a komunikačných technológií a jej charakter boli podnetom pre jednu z najvýznamnejších legislatívnych zmien v Slovenskej republike v oblasti posilnenia ochrany maloletých pred nežiaducimi obsahmi v médiách. Prijatím zákona č. 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávaní audiovizuálnych diel, multimedialných diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon) bol od 1. januára 2008 ustanovený jednotný systém označovania audiovizuálnych diel, zvukových záznamov umeleckých výkonov, multimedialných diel a programov alebo iných zložiek programovej služby vekovou vhodnosťou pre skupiny maloletých do 7, 12, 15 alebo 18 rokov. Slovensko sa týmto krokom zaradilo medzi deväť štátov Európskej únie, ktoré majú legislatívne riešenú oblasť povinného označovania audiovizuálnych obsahov vekovou vhodnosťou.

Podrobnosti o uplatňovaní jednotného systému označovania upravuje vyhláška ministerstva⁷⁾, v ktorej sú ustanovené základné a jednotné pravidlá pre hodnotenie obsahov, následnú klasifikáciu a označovanie diel a programov z hľadiska neprístupnosti, nevhodnosti alebo vhodnosti pre jednotlivé vekové skupiny maloletých určenými grafickými symbolmi. Jednotný systém označovania umožňuje ľahšiu orientáciu rodičov a verejnosti pri výbere

⁷⁾ Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 589/2007 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o jednotnom systéme označovania audiovizuálnych diel, zvukových záznamov umeleckých výkonov, multimedialných diel, programov alebo iných zložiek programovej služby a spôsobe jeho uplatňovania.

vhodného obsahu pre maloletých a je významným prínosom v systéme ochrany maloletých pred nevhodnými obsahmi.

1.2.1 Mediálna výchova vo formálnom vzdelávaní

Návrh koncepcie integrácie mediálnej výchovy ako inovatívneho prvku obsahu vzdelávania do vzdelávacieho systému vznikol v rámci výskumných úloh ŠPÚ.⁸⁾ Úloha bola riešená ako súčasť projektu CESTY – Východiská, ciele a stratégie realizácie národného programu výchovy a vzdelávania – KEGA č. 3/0177/02 v rokoch 2003 - 2005.

V súvislosti s uvedenou koncepciou realizoval ŠPÚ v rokoch 2005 - 2007 projekt experimentálneho overovania mediálnej výchovy ako nepovinného a voliteľného predmetu v 5. až 9. ročníku základných škôl a v 1. až 4. ročníku osemročných gymnázií schválený Ministerstvom školstva Slovenskej republiky v júni 2005.⁹⁾ Išlo o prvý pilotný výskumný projekt tohto druhu na Slovensku, v ktorom učitelia vybraných škôl vyučovali podľa experimentálnych učebných osnov, učebných textov a metodických materiálov, a ktorého sa zúčastnilo 288 žiakov vybraných škôl. Gestorom projektu bol ŠPÚ, do projektu sa zapojili a na experimente spolupracovali tvorcovia učebných textov a metodických materiálov, školitelia učiteľov a odborníci z oblasti pedagogiky, žurnalistiky, teórie masovej komunikácie, kulturológie, psychológie a informatiky.

Cieľom projektu experimentálneho overovania bolo preukázať účinnosť predmetu mediálnej výchovy na programové výsledky, preukázať a zdôvodniť účinnosť projektovaných učebných textov a metodických materiálov mediálnej výchovy na rozvíjanie programových výsledkov žiakov.

Podľa projektu by žiaci v rámci mediálnej výchovy na základných školách mali lepšie spoznať a chápať pravidlá fungovania „mediálneho sveta“ a naučiť sa zmysluplne sa v ňom orientovať. Cieľom výučby je podnietiť reflexiu žiakov nad mediálnymi obsahmi a zvýšiť ich citlivosť na využívanie určitých špecifických obsahov (napr. neprimeraný výskyt násillia a sexuality, informácie a obsahy nerešpektujúce ochranu ľudskej dôstojnosti a. i.), učiť žiakov odhaľovať manipulatívne prvky v médiách, objavovať pozitívne životné hodnoty a hodnotiť správanie hrdinov v audiovizuálnych či televíznych dielach, analyzovať reklamu, zaujímať hodnotiaci a kritický postoj k produkovanej zábave, overovať pravdivosť a nestrannosť informácií, aktívne tvoriť mediálne obsahy, recenzovať ich a pod. V každom ročníku bolo obsahom vyučovania iné ťažiskové médium, v piatom ročníku to bola televízia, v šiestom film, v siedmom auditívne médiá, v ôsmom printové médiá a v deviatom ročníku „nové elektronické médiá“ a multimediálne služby.

Výsledky z experimentu ukázali, že zavedenie predmetu mediálna výchova má svoje opodstatnenie. Žiaci experimentálnych skupín v porovnaní s kontrolnými skupinami dosiahli v testoch a dotazníkoch väčšinou lepšie výsledky. Dokázali lepšie interpretovať prvky filmovej reči, hodnotiť obsah násillného kriminálneho filmu z hľadiska vhodnosti sledovania pre žiakov, dokázali kriticky zhodnotiť zábavné relácie a rozoznať hodnoty komunikované v hudobných videoklipech. U žiakov sa zlepšila napr. ich schopnosť rozlišovať medzi spravodajským a publicistickým spracovaním témy v printových médiách, dokázali odhaliť manipulatívne prvky v časopisoch pre mladých, ktoré vnucujú určitý životný štýl a uvedomili si, že sú cieľovou skupinou potenciálnych zákazníkov. Po absolvovaní predmetu mediálna výchova sa žiaci začali viac zamýšľať nad mediálnymi obsahmi, uvedomovať si ich vplyv na

⁸⁾ Viera Kačinová: Mediálna výchova ako inovačný prvok všeobecného vzdelávania v rámci kurikulárnej prestavby. Štátny pedagogický ústav. Bratislava : ŠPÚ, máj 2004. 14 s.

⁹⁾ Mediálna výchova ako nepovinný a voliteľný predmet na základných školách a osemročných gymnáziách ŠPÚ, 2008, dostupné: <http://www.statpedu.sk/documents//21/adamcova/experimoverzavspr.pdf>.

osobnosť človeka a prejavil sa u nich kritickejší prístup. Problematickým sa ukázalo formovanie postojov žiakov v oblasti mediálneho násillia. Výskum potvrdil, že už žiaci mladšieho školského veku majú silné návyky sledovať kriminálne a akčné filmy, ako aj horory s výskytom brutálneho násillia. Je zrejmé, že významnými faktormi formovania postojov a hodnotových orientácií žiakov sú úroveň rodinnej výchovy a vplyvy neformálnych rovesníckych skupín. Výsledky výskumu ďalej potvrdili potenciál mediálnej výchovy urobiť žiakov citlivých na vekuprímerané filmové diela s pozitívnym posolstvom (na príklade rodinných filmov).¹⁰⁾

Predmetom experimentálneho overovania boli tiež rozpracované učebné texty a metodické materiály pre 5. až 9. ročník základných škôl a 1. až 4. ročník osemročných gymnázií, ktoré učitelia ako celok ocenili a v niektorých prípadoch navrhli ich úpravy.¹¹⁾ Učebné osnovy boli navrhnuté ako rámcové, školy a učitelia mohli témy dopĺňať, pričom mali vychádzať z aktuálnych problémov a zohľadňovať žiacke preferencie vo využívaní médií. Spoluvytváranie obsahu mediálnej výchovy môže predmet zatriktívniť a žiakov motivovať k ich aktívnej účasti na výučbe.

Na základe výsledkov projektu experimentálneho overovania ŠPÚ navrhol zaradiť mediálnu výchovu do zoznamu nepovinných a voliteľných predmetov pre 5. až 9. ročník základných škôl a pre 1. až 4. ročník osemročných gymnázií od školského roku 2008/2009.

V súčasnosti je už mediálna výchova súčasťou povinného obsahu vzdelávania na základných a stredných školách. V Štátnom vzdelávacom programe¹²⁾ je do obsahu vzdelávania začlenená ako prierezová téma a môže sa vyučovať v rámci jednotlivých učebných predmetov, alebo formou samostatných kurzov alebo samostatného voliteľného predmetu. Mediálna výchova bola ako prierezová téma začlenená aj do povinného obsahu vzdelávania v materských školách, v ktorých je realizovaná prostredníctvom rôznych organizačných foriem a učením hrou.¹³⁾

Na projekt experimentálneho overovania mediálnej výchovy nadväzuje projekt kontinuálneho vzdelávania pedagogických zamestnancov - pilotný projekt špecializačného kvalifikačného štúdia: Príprava učiteľov mediálnej výchovy na základných školách a osemročných gymnáziách. ŠPÚ tento projekt realizuje od februára 2008 v spolupráci s Katedrou masmediálnej komunikácie a reklamy Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Cieľom projektu je posilniť mediálne a didakticko-metodické kompetencie učiteľov, umožniť im získať poznatky z oblasti masmediálnej komunikácie, žurnalistiky, pedagogiky, psychológie, ale aj rozšíriť ich kompetencie v zmysle aktívneho, kritického a zodpovedného využívania rôznych druhov médií a ich produktov. Predbežný termín ukončenia štúdia pre prvých absolventov (obhajobou záverečnej práce) je február 2010.

Projekt prípravy budúcich pedagógov a učebných osnov pre stredné školy s finančnou podporou Európskej únie „Návrh koncepcie výchovy k mediálnej gramotnosti na stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky“ začala v roku 2006 riešiť aj Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Projekt nadväzuje na požiadavky Národného akčného plánu zamestnanosti a na Memorandum celoživotného

¹⁰⁾ Výsledky výskumu sú zhrnuté v správe: Kačínová, Viera – Šťava, Ervin – Zelmanová, Oľga: Mediálna výchova ako nepovinný a voliteľný predmet na základných školách a osemročných gymnáziách. Záverečné hodnotenie. ŠPÚ, 2008, dostupné: <http://www.statpedu.sk/documents//21/adamcova/experimoverzavspr.pdf>;

¹¹⁾ Experimentálne učebné texty a metodické materiály od autorského kolektívu Kačínová, Viera a kol., dostupné: <http://www.statpedu.sk/sk/filemanager>;

¹²⁾ Štátny vzdelávací program, ŠPÚ 2008, dostupné:

http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced1_jun30.pdf;

http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced2_jun30.pdf;

http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced3a_jun30.pdf;

¹³⁾ Štátny vzdelávací program ISCED 0 - predprimárne vzdelávanie, ŠPÚ 2008, dostupné:

http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced0predpr.pdf;

vzdelávania¹⁴), ktorého cieľom je odborná a vecná reforma vzdelávacích aktivít celoživotného vzdelávania ľudí.

Cieľom projektu je prispôsobenie odbornej prípravy a vzdelávania požiadavkám spoločnosti založenej na vedomostiach, inovácia pedagogickej dokumentácie, učebných plánov a učebných osnov, vrátane adaptácie zručností pedagogických pracovníkov na tieto zmeny. Projekt predpokladá prípravu učebníc a učebných textov, didaktických a metodických pomôcok pre učiteľov a žiakov, ako aj zabezpečenie ich dostupnosti prostredníctvom internetu (aj CD nosičov) a inováciu vyučovania s podporou informačných a komunikačných technológií. Obsahom predmetu mediálna výchova by mali byť okruhy ako napr. procesy komunikácie, teórie masových médií, médiá ako inštitúcie, zdroje financovania alebo mediálne produkty. Výstupom projektu je „Návrh koncepcie výchovy k mediálnej gramotnosti na stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky“¹⁵). Členovia riešiteľského kolektívu rozpracovali metodicko-organizačné postupy a formy práce so žiakmi stredných škôl v rámci vybraných tematických celkov napr. médiá a každodennosť – konzumácia médií, historický vývoj vzniku masových médií, publikum masových médií, verejnoprávne a súkromné médiá, televízne programy pre deti a mládež, mediálna realita verzus skutočná realita a iné. Učebné texty a metodické materiály pre pedagógov slúžia ku konkretizácii učiva, názornej ilustrácii, stimulácii a usmerňovaniu poznávacej schopnosti žiakov.

V januári 2008 bola pri ŠPÚ vytvorená Medzirezortná odborná komisia pre mediálnu výchovu, ktorej členom je aj zástupca ministerstva. Vytvorenie pracovnej skupiny vyplynulo zo spoločenskej požiadavky zakomponovať problematiku mediálnej výchovy do slovenského vzdelávacieho systému, predovšetkým do obsahu formálneho vzdelávania. Táto požiadavka je už v súčasnosti splnená a uvedená medzirezortná komisia bola pretransformovaná na odbornú s tým, že jej štatút a činnosť vychádza zo Zásad činnosti ústredných predmetových a odborných komisií pri ŠPÚ. Medzi jej hlavné úlohy v súčasnosti patrí napr. iniciovanie, podpora prípravy a realizácia programov mediálnej výchovy v systéme školského a mimoškolského vzdelávania, príprava a realizácia programov ďalšieho vzdelávania učiteľov, iniciovanie a podpora pri príprave programov mediálnej výchovy v rámci inštitúcií pôsobiacich v oblasti neformálneho vzdelávania, spolupráca s odbornými a vedeckovýskumnými inštitúciami zameranými na mediálnu výchovu, ale aj prezentácia mediálnej výchovy na verejnosti.

1.2.2 Mediálna výchova v neformálnom vzdelávaní

V súčasnosti neexistuje v podmienkach Slovenska vzájomné prepojenie alebo prienik aktivít v oblasti mediálnej výchovy. Jednotlivé činnosti alebo projekty na úrovni mediálnej výchovy, ktorým je možné priradiť atribút neformálneho vzdelávania, sú orientované predovšetkým na deti a dospievajúcu mládež, sú realizované nezávislými inštitúciami, občianskymi združeniami, cirkevnými spolkami alebo nezávislými odborníkmi nezávisle od seba. O svojej činnosti a jej výsledkoch nie sú v mnohých prípadoch vzájomne informovaní, výsledky jednotlivých parciálnych projektov nepodliehajú žiadnej komparácii a nie sú využité v širších súvislostiach a v celoslovenskom kontexte. Aj napriek tejto skutočnosti, aktivity všetkých subjektov, ktoré sa problematike mediálnej výchovy a mediálnej gramotnosti

¹⁴) Memorandum č. SEC(2000) 1832: Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa, Brusel, 30. október 2000

¹⁵) MATÚŠ, J. a kol. Návrh koncepcie výchovy k mediálnej gramotnosti na stredných školách v podmienkach Slovenskej republiky. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2008.

v podmienkach Slovenskej republiky venujú, významne podporili tvorbu koncepcie na celoslovenskej úrovni. Z mnohých projektov a aktivít ako pozitívny príklad je možné uviesť niekoľko, ktoré od seba odlišuje cieľová skupina, druh média alebo charakter činnosti.

Projekt zodpovedne.sk

Projektom, ktorému je možné priradiť atribút neformálnej neinštitucionalizovanej mediálnej výchovy, ktorá zvyšuje mediálnu gramotnosť detí a rodičov v oblasti internetu, je projekt zodpovedne.sk¹⁶). Projekt realizuje občianske združenie eSlovensko spoločne s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Slovenským výborom pre Unicef a podporou Európskej komisie v rámci komunitárneho programu Bezpečnejší internet plus, ktorý sa v súčasnosti realizuje v 27 krajinách Európskej únie. Hlavným cieľom projektu je zvyšovať povedomie o zodpovednom používaní internetu a mobilných telefónov, vzbudiť u rodičov záujem o to, čo robia ich deti na internete doma, v škole alebo u kamaráta a spustenie združenej linky pomoci na Slovensku.

Vzhľadom na to, že deti a dospievajúci si neuvedomujú akou emocionálnou silou na nich médiá vplyvajú, projekt si kladie za cieľ šíriť medzi nimi osvetu o bezpečnom používaní internetu a mobilov, o rizikách virtuálneho priestoru a možnostiach získania poradenstva a pomoci, a to pre nich samotných ako aj pre ich rodičov.

Hlavnými cieľmi projektu je zriadiť a prevádzkovať národné centrum Zodpovedne.sk, zvyšovať povedomie, šíriť osvetu o zodpovednom používaní internetu, mobilnej komunikácie a nových technológií. Pre oblasť prevencie bola v rámci projektu zriadená linka Pomoc.sk (bezplatná linka pomoci 116 111, www.pomoc.sk). Projekt predpokladá zapojenie do európskej siete, s cieľom získavania skúsenosti iných národných centier a organizácií pre bezpečnosť informačných technológií a zriadenie národného centra pre nahlasovanie nezákonného a nebezpečného obsahu.

Cieľovými skupinami projektu sú deti (deti od troch rokov a žiaci prvého stupňa základných škôl), mládež (žiaci druhého stupňa základných škôl, študenti gymnázií a stredných škôl), rodičia (rodičia, starí rodičia, opatrovatelia), učitelia (učitelia, vychovávatelia, tréneri...), dospelí a seniori a rôzne spoločnosti (súkromného, verejného a tretieho sektora).

Oblasťami ohrozenia, na ktoré je projekt zameraný sú pedofília, pornografia, závislosti (drogy, sekty, od internet a mobilné telefóny, počítačové hry), šikanovanie (zastrašovanie, ponížovanie, zosmiešňovanie, nadávanie), diskriminácia (xenofóbia, rasizmus, extrémistické hnutia), násilie (agresivita, terorizmus, domáce násilie a. i.), stretnutie s neznámou osobou (internetové známosti, zvädzanie, obchodovanie s ľuďmi), poskytovanie osobných údajov a internetové podvody (počítačová kriminalita, porušovanie autorských práv a. i.).

Prostriedkami ohrozenia, na ktoré sa projekt zameriava, sú SPAM (nevyžiadaná pošta, falošné prosby o pomoc, reklamy, pyramídové hry, reťazové listy šťastia...), vírusy, on-line obchodovanie, chat (blog, diskusné fórum...), reklama, hry, sťahovanie (voľne dostupné materiály, riziká sťahovania a. i.), zoznamky (stretnutie s neznámou osobou, ochrana osobných údajov...), mobily a HOAX (fámy, varovania pred vymyslenými vírusmi, fámy o mobilných telefónoch, petície a výzvy, podvodné emaily, žartovné správy a. i.).

Projekt poskytuje informácie o jednotlivých druhoch ohrozenia, o prevencii a spôsoboch ochrany, na svojich stránkach sprístupňuje testy vedomostí o jednotlivých ohrozeniach a krížovky na spštenie hodiny a potvrdenie si získaných poznatkov. Prostredníctvom zverejnených kreslených interaktívnych príbehov sa žiaci dozvedia o internete a jeho rizikách. Príbehy okrem užitočných informácií obsahujú aj úlohy a námety na zamyslenie. Pre rodičov sú určené bezplatné semináre o bezpečnejšom používaní internetu

¹⁶) Dostupné: www.zodpovedne.sk.

a mobilných telefónov, na ktorých sa učia ako komunikovať so svojimi deťmi o tom, čo robia na internete, na čo si majú dávať pozor a čo by určite nemali robiť na internete, aby sa nedostali do nebezpečnej alebo nepríjemnej situácie.

V októbri tohto roku nezisková organizácia eSlovensko, o.z. v spolupráci s partnermi predstavila nový vzdelávací projekt pre deti a mládež „OVCE.sk“. Projekt prináša výchovný slovenský animovaný seriál, ktorý sa vracia k tradíciám pôvodnej kreslenej tvorby pre deti a mládež. Jeho prvé štyri časti sa citlivou formou venujú hrozbám ako je pedofília, nadväzovanie dôverného vzťahu za účelom sexuálneho zneužitia, zverejňovanie a zneužívanie osobných údajov a fotografií na internete, rasizmus a xenofóbia alebo otázky pravdivosti informácií uverejnených na internete. Pre nižšiu vekovú kategóriu detí má seriál pôsobiť ako prevencia, mládeži nastavuje zrkadlo jej nevhodného správania na internete, dospelých divákov majú rozprávky poučiť i pobaviť. Rozprávky majú klasickú podobu príbehu boja dobra a zla so záverečným ponaučením a odzrkadľujú súčasnú kultúru detí a mládeže a ich životný štýl. Projekt je k dispozícii v štyroch jazykových verziách (slovenská, maďarská, rómska a anglická) a vo verzii v posunkovom jazyku.

Občianske združenie Žabky a mediálna výchova

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky udelilo dňa 18. marca 2009 Občianskemu združeniu Žabky akreditáciu vzdelávacej aktivity v oblasti mediálnej výchovy pod názvom „Vidieť či čítať, neznamená rozumieť“. Vzdelávacia aktivita v rozsahu 110 hodín obsahuje tri vzdelávacie moduly. Pre školy má občianske združenie pripravené dva modely mediálneho kurzu, v blízkej budúcnosti pripravuje na akreditáciu model pre učiteľov. V súčasnosti môže deťom neformálnym spôsobom priblížiť mediálnu výchovu na základe zábavných techník, pomocou ktorých deti pracujú v menších skupinách a venujú sa témam napr. rétorika, printové médiá a televízne vysielanie a. i..

Občianske združenie Žabky¹⁷⁾ pôsobí na regionálnej úrovni v Košiciach, venuje sa mediálnej výchove, realizuje školenia pre animátorov voľného času, prevádzkuje internetovú televíziu iTV žabky a s Regionálnym centrom mládeže spolupracuje na programe Adam 2 - Orientuj sa v ľudských právach, použi Kompas.

Žabky začali svoju činnosť v januári v roku 2005, venovali sa charitatívnym programom a deťom z azylových domov. Vo februári 2008 ukončili realizáciu projektu Mediálny most mladých, v rámci ktorého vznikla internetová televízia aj TV Žabky, ktorej vysielanie sleduje týždenne viac ako 12 000 divákov. Televízia informuje hlavne o oblasti dobrovoľníctva, ľudských právach, diskriminácii, organizáciách, ktoré na Slovensku pracujú v treťom sektore a pod.

Saleziánska mediálna škola

Saleziáni dona Bosca a dcéry Márie Pomocnice (saleziánky) sú rehoľné spoločenstvá, ktorých členovia ako kresťania katolíci zasvätili svoj život Bohu a výchove mladých.

Poslaním oboch reholí je podľa vzoru dona Bosca a Márie Dominiky Mazzarellovej starostlivosť o mládež a výchova širokej verejnosti k zodpovednému a angažovanému občianskemu a kresťanskému životu. Saleziánsky mediálny tím okrem rehoľníkov tvoria aj mladí dobrovoľníci, študenti žurnalistiky alebo masmediálnej komunikácie. Takmer denne prichádzajú do kontaktu s mládežou s cieľom naučiť ich kriticky pristupovať k mediálnym obsahom, reflektovať ich a prepájať s konkrétnym životom jednotlivca a aktuálnym dňom v spoločnosti.

¹⁷⁾ Dostupné: www.zabky.sk.

Saleziánsky mediálny tím vytvoril pre mládež výchovno-vzdelávací program, ktorého náplňou je neformálne vzdelávanie v oblasti médií. Súčasťou programu je aj výskum zameraný na mieru sledovanosti a používania médií mladými ľuďmi.

Česko-slovenský saleziánsky mediálny tím pripravil projekt medzinárodnej mediálnej školy.¹⁸⁾ Projekt mediálnej školy začal vznikať pred dvoma rokmi v spolupráci s českými saleziánkami a saleziánmi a ich Bosco Media Centrom v Brne. Za slovenskú stranu do mediálnej školy vstupuje saleziánsky co-mediálny tím zložený zo saleziánov, saleziánok a mladých dobrovoľníkov. Zastrešenie projektu prevzalo občianske združenie Laura.

Tlačová agentúra Slovenskej republiky a školský servis

Tlačová agentúra Slovenskej republiky v spolupráci s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky sprístupňuje od februára roku 2009 všetky svoje servisy pre všetky školy na Slovensku. Cieľom projektu „TASR v škole“¹⁹⁾ je prispieť k mediálnej výchove na všetkých stupňoch škôl, umožniť prácu s reálnym agentúrnym produktom, podporiť tvorbu a distribúciu nekomerčných informácií. Projekt umožňuje prístup k najaktuálnejšiemu agentúrnemu servisu, využívanie správ z tohto servisu, ktoré môžu využívať školy a učiteľovia v rámci vzdelávania, ale aj pre školské časopisy a internetové stránky.

Tlačová agentúra Slovenskej republiky začala vydávať špeciálny servis pre žiakov a študentov s množstvom zaujímavých multimediálnych informácií členených podľa veku adresátov. K agentúrnemu servisu majú prístup všetky základné, stredné a vysoké školy v SR. Pre školské časopisy, internetové stránky, ale aj pre školský rozhlas a televízie je možné využívať správy, fotografie, zvuky a videá. Správy v anglickom a nemeckom jazyku je možné využiť na hodinách cudzích jazykov.

Denný „Školský servis“ poskytuje celý rad správ, ktoré sú členené podľa vekových kategórií pre mladších žiakov, starších žiakov a študentov a aktuálne témy (napr. rozoberie tému voľby prezidenta: kto je prezident, čo robí, kde býva, ako sa stravuje, aké má lietadlo, auto, fotografie prezidenta a. i., pre starších sú to napr. informácie o štipendijných možnostiach doma a v zahraničí, ale aj informácie o nových technológiách, športe, hudbe, zaujímavosti z rôznych oblastí života a. i.).

Projekt „TASR v škole“ je založený na interaktívnom vzťahu. Žiaci a študenti môžu písať o čomkoľvek, čo by mohlo zaujímať aj iných a odosielať správy do servisu Tlačovej agentúry Slovenskej republiky, pričom prioritou sú v projekte spravodajské útvary. Projekt predstavuje jednu z foriem mediálnej výchovy a umožňuje niekoľkonásobné využitie vo vzdelávaní. Jeho najväčším pozitívom je možnosť denného využívania produktov médií (analýzy, hodnotenia a. i.), ale aj možnosť tvorby vlastných.

1.2.3 Výskumná činnosť

Výskumná činnosť v oblasti médií bola na Slovensku v poslednom desaťročí orientovaná predovšetkým na deti a dospelujúcu mládež. Výskumnými témami boli aspekty oblasti vplyvu televízneho vysielania, reklamy, užívania a preferencie médií ako aj vplyv obsahovej ponuky na formovanie postojov a hodnotových orientácií detí a dospelujúcej mládeže. Špecifickými témami, ktoré boli ústredným podmieňujúcim faktorom mnohých výskumných projektov zameraných na osobnostné dispozície, boli násilie a agresivita v ponuke televízií, videopožičovní a v ponúkaných videohrách. Výskumná činnosť v oblasti

¹⁸⁾ Dostupné: <http://www.saleziani.sk/medialna-skola-uz-ma-obsahy-prveho-rocnika.html>.

¹⁹⁾ Dostupné: www.tasr.sk.

vplyvu nevhodných násilných obsahov a aktivity nezávislých odborníkov boli tiež podnetom na prijatie jednotného systému označovania nevhodných obsahov v ponuke médií.

V podmienkach Slovenska však úplne absenteje základný a aplikovaný výskum zameraný na dospelú populáciu. Neexistuje databáza poznatkov vo vzťahu k preferenciám médií, k ich akceptácii a úrovni zručností vo vzťahu k novým komunikačným technológiám. V súčasnosti nie je možné verifikovať ani postoj verejnosti vo vzťahu k mediálnej výchove a mediálnej gramotnosti, nakoľko reprezentatívny výskum zameraný na mediálne zručnosti dospeléj populácie a akceptáciu médií, ako aj na procesy adaptácie vo vzťahu k novým komunikačným technológiám a možné prípady sociálneho vylúčenia v dôsledku komunikačných bariér realizovaný na Slovensku nebol.

V závislosti od výskumného cieľa je možné uviesť príklady a výsledky výskumov z obdobia posledných rokov, ktoré sa venovali mediálnej gramotnosti a mediálnemu či komunikačnému správaniu detí a mládeže, ale aj najaktuálnejším problémom týkajúcich sa využívania a správania sa na internete.

Výskum mediálnej gramotnosti

Na prelome októbra a novembra v roku 2007 bol Slovenským inštitútom mládeže IUVENTA v spolupráci s občianskym združením INFOLAND, o. z. a Filozofickou fakultou Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre realizovaný na Slovensku reprezentatívny výskum „Mládež a médiá – úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku“²⁰⁾.

Cieľom výskumu bolo zmapovať správanie a reakcie mladých ľudí ako jedného zo segmentov mediálneho publika a spôsob používania najnovších komunikačných technológií na komunikovanie vlastných myšlienok a názorov. Výskumnú vzorku tvorili mladí ľudia vo veku od 13 do 22 rokov, žiaci základných a stredných škôl a vysokoškoláci. Predmetom výskumu bola mediálna gramotnosť ako jedna z kľúčových kompetencií a spôsobilosť vyhľadávať, analyzovať, kriticky hodnotiť a produkovať informácie v rôznych formátoch.

Parciálnymi cieľmi výskumu boli získanie kvantitatívnych ukazovateľov o sledovaní/používaní jednotlivých druhov médií a získanie údajov o „kvalite styku“ s médiami, preskúmanie preferencií typov mediálnych obsahov a spôsobov selekcie informácií z mediálnej produkcie smerom k tým, ktoré rozvíjajú individuálne a skupinové potreby a záujmy. Výskum mapoval aj poznatky o pravidlách pri využívaní médií v rodinnom prostredí, o spôsobe komunikácie o mediálnom obsahu (s rovesníkmi, rodičmi, učiteľmi alebo inými osobami), spôsoboch používania mediálnych technológií na kreatívne vyjadrenie a komunikovanie vlastných myšlienok, informácií a názorov, ako aj schopnosti mladých ľudí porozumieť dôvodom vytvárania jednotlivých mediálnych obsahov a správne identifikovať významy jednotlivých posolstiev a rozlíšiť informácie od názorov.

Pri vymedzení výskumnej úlohy autori vychádzali zo štyroch parametrov mediálnej gramotnosti, a to schopnosti získať prístup k informáciám, analyzovať ich a hodnotiť, a schopnosti samostatne tvoriť informácie.

Výskumom bolo zistené, že súčasná mladá generácia v plnom rozsahu využíva možnosti a príležitosti, ktoré jej čoraz viac ponúka globalizovaná mediálna kultúra, menej výrazný bol záujem o výber mediálnych formátov, ktoré nemajú len zábavnú funkciu.

Jedným z najdôležitejších zdrojov informácií, ale zároveň aj pasívnym modelom trávenia voľného času, zostáva pre mladých ľudí sledovanie televízie. Výsledky výskumu naznačili, že záujem čoraz širšej skupiny mládeže sa presúva od televízneho vysielania k interaktívnym formám v prostredí internetu (chat, diskusné fóra, sociálne siete a i.). V tejto súvislosti je problémom skutočnosť, že pomerne veľký podiel mladých ľudí využíva tieto nové mediálne technológie výlučne na zábavu a neformálnu konverzáciu s rovesníkmi.

²⁰⁾ VRABEC, N. Mládež a médiá – Úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku, 1. vyd. Bratislava: IUVENTA, 2008, 40 s., dostupné: http://www.iuventa.sk/index.php?www=sp_file&id_item=628.

Poznanie tohto aspektu komunikácie môže byť však na druhej strane aj veľkou príležitosťou pre aktívne zainteresovanie mládežníckych skupín do správne odľahčených neformálnych diskusií o spoločensky závažných témach, samozrejme v primeranej, prístupnej a dostatočne prístupnej forme pre túto generáciu, ktorá sa už označuje pojmom „on-line generácia“.

Výsledky výskumu potvrdili, že časť mladých ľudí disponuje istou mierou rezistencie voči manipulatívnym tendenciám v spravodajských, zábavných alebo reklamných mediálnych obsahoch. Tím autorov výskumu sa domnieva, že je to skôr akási intuitívna spôsobilosť a nie ucelený a funkčný systém životných zručností umožňujúcich kritické hodnotenie mediálneho obsahu. Navyše táto intuitívna schopnosť čeliť týmto tendenciám je vo väčšine prípadov uplatniteľná iba v rámci otvorených a veľmi zreteľných foriem manipulácie s publikom. Pozitívnym zistením výskumu je, že mladí ľudia majú záujem o diskusiu a zdieľanie zážitkov, poznatkov a skúseností súvisiacich s mediálnymi obsahmi. Pomerne veľká časť oslovených respondentov uviedla, že najdôležitejšími partnermi v týchto rozhovoroch sú rodičia, čo je nesporne veľmi priaznivý signál.

Výskum potvrdil potrebu a opodstatnenosť zavedenia rôznych foriem formálneho i neformálneho mediálneho vzdelávania, ktoré by malo viesť k osvojeniu základných princípov kritického hodnotenia techník, jazyka a konvencií používaných v procese mediálnej komunikácie a ich pôsobenia na cieľové skupiny publika.

Na základe výsledkov výskumu autori odporúčajú využiť skutočnosť, že súčasní mladí ľudia na Slovensku sú čoraz viac „on-line“ generáciou a túto skutočnosť zhodnocovať pri tvorbe informačných materiálov, poradenstva a nových foriem interaktívnej komunikácie určenej tejto cieľovej skupine. Práve týmto spôsobom je možné aspoň čiastočne prispieť k usmerneniu mladých ľudí k hodnotným a bezpečným obsahom, nielen v prostredí internetu, ale aj ostatných médií. Výskum odporučil takisto vytváranie špecializovaných internetových portálov, diskusných fór a neformálnych tréningov venovaných problematike mediálnej gramotnosti a mediálnej výchovy so zameraním na všetky cieľové skupiny.

On-line prieskum

V rámci projektu Zodpovedne.sk bol v januári v roku 2008 realizovaný on-line prieskum na paneli aktívnych užívateľov internetu „Bezpečnosť detí na internete“²¹⁾, ktorého cieľovou skupinou bola internetová populácia od 6 do 19 rokov a ich rodičia. Výskumnú vzorku tvorilo 1 642 respondentov, z nich bolo 384 rodičov, ktorí mali spolu 561 detí (z nich 152 vo veku od 6 až 9 rokov, 214 od 10 do 15 rokov a 195 od 16 do 19 rokov).

Výsledky výskumu potvrdili, že medzi najviac využívané činnosti na mobilnom telefóne u detí patria telefonovanie, posielanie SMS alebo MMS správ, fotografovanie, počúvanie hudby alebo rádia a hranie hier.

Prístup na internet majú deti najčastejšie v škole alebo doma, kde ho majú priamo v detskej izbe (najmä staršie deti) alebo v inej izbe (mladšie deti). Z výsledkov prieskumu možno indikovať, že deti rodičov, ktorí sami aktívne využívajú internet trávia príliš veľa času na internete a najčastejšie využívajú internet najstaršie deti t.j. vo veku od 16 do 19 rokov a to denne (76%) alebo niekoľkokrát do týždňa (20%).

Medzi najčastejšie činnosti mládeže (16 až 19 rokov) na internete patria vyhľadávanie informácií (89%), chatovanie (88%), mailovanie (79%) a sťahovanie hudby, obrázkov a filmov (76%). Najmenšie deti (od 6 do 9 rokov) väčšinu času na internete strávia hraním hier a vyhľadávajú najčastejšie zábavu a informácie, kontakty na rodinu a kamarátov, ale aj kontakty na nových kamarátov. Poskytovanie údajov cez internet hrozí najmä u vekovej

²¹⁾ Dostupné: www.zodpovedne.sk.

skupiny od 10 do 19 rokov. Medzi najčastejšie poskytované údaje cez internet patria email, fotografia, telefónne číslo, a adresa bydliska.

Názory populácie na bezpečnosť detí na internete:

1. Až 84% internetovej populácie si myslí, že internet môže byť pre dieťa nebezpečný, prakticky všetci užívatelia internetu (94%) sa zhodli na tom, že pre dieťa je dôležité, aby mu rodičia stanovili bezpečnostné pravidlá pri využívaní mobilného telefónu alebo internetu.

2. O možných nebezpečenstvách ohrozujúcich deti pri využívaní mobilu alebo internetu počuli alebo čítali prakticky všetci užívatelia internetu (94%), o možných nebezpečenstvách sa dozvedela viac ako polovica internetovej populácie z televízie (72%), tlače (67%) alebo priamo z internetu (59%).

3. Zoznamovanie detí cez internet alebo mobil považuje za nebezpečné až veľmi nebezpečné 45% internetovej populácie.

4. Oveľa viac respondentov (60%) považuje za nebezpečné alebo veľmi nebezpečné v porovnaní so zoznamovaním sa cez internet alebo mobil samotné kontaktovanie sa naživo s osobou, s ktorou sa deti zoznámili cez internet alebo mobil.

5. Poskytovanie osobných údajov deťmi na internete považuje 35% respondentov za nebezpečné v každom prípade, 53% respondentov za potenciálne nebezpečné a 10% respondentov za bezpečné v prípade, že o tom vedia rodičia.

Aj výsledky a názory získané týmto prieskumom potvrdzujú opodstatnenosť mediálnej výchovy a zvyšovanie mediálnej gramotnosti detí a dospievajúcej mládeže, ale aj ich rodičov.

Výskum on-line generácie

Slovenský inštitút mládeže IUVENTA v spolupráci s občianskym združením INFOLAND, o.z. a s finančnou podporou Ministerstva školstva Slovenskej republiky pripravil v roku 2009 ďalší projekt s názvom „ON-LINE GENERÁCIA – informácie, komunikácia a digitálna participácia mládeže v informačnej spoločnosti“²²⁾, ktorý je zameraný na analýzu účasti mladých ľudí na tvorbe, poskytovaní, zdieľaní, komunikovaní a využívaní informácií v on-line prostredí. Cieľovou skupinou projektu sú mladí ľudia vo veku od 13 do 30 rokov.

Východiskami projektu sú tézy, že internet úplne zmenil model komunikácie medzi ľuďmi a čoraz výraznejšie zasahuje do života mladých ľudí. Súčasná generácia je prvou generáciou, pre ktorú je už internet úplnou samozrejmosťou, považujú ho za prirodzenú súčasť svojho života a mnohí si už ani nedokážu predstaviť nepripojenie k sieti. Súčasná on-line generácia čoraz viac času trávi v digitálnom svete, nadväzuje v ňom nové priateľstvá, realizuje svoje záľuby, získava, triedi, ale aj distribuuje informácie, komunikuje najrôznejšími kanálmi, zdieľa svoje myšlienky a tvorí svoju identitu.

V roku 2009 bol v rámci tohto projektu realizovaný reprezentatívny výskum „On-line generácia: informácie, komunikácia a digitálna participácia mládeže v informačnej spoločnosti“, ktorého výskumnou vzorkou je práve tzv. on-line generácia.

Prvou časťou výskumu bol reprezentatívny celoslovenský prieskum na vzorke 3350 respondentov vekovej kategórie mládeže od 13 rokov. Dotazníkový prieskum sa zamerával na aspekty vzťahu mládeže a on-line médií na úrovniach: ľudia a ich správanie v on-line prostredí, mladí ľudia a on-line bezpečnosť, mladí ľudia a on-line práca s informáciami, mladí ľudia a on-line participácia, mladí ľudia a on-line učenie a mladí ľudia a on-line identita. Druhá časť výskumu sa sústredila na podrobné mapovanie, kategorizáciu a analýzu on-line obsahov, ktoré mladí ľudia v prostredí internetu sami vytvárajú, a ktorých hlavným adresátom sú iní mladí ľudia. Cieľom výskumného zámeru bola analýza participačného rozmeru on-line komunikácie mladých ľudí a jeho prejavov vo forme konkrétnych obsahov.

²²⁾ Dostupné: http://infolandsr.wordpress.com/online_generacia/.

Nakoľko celkové výsledky výskumu budú k dispozícii koncom roka, výskumný tím zverejnil predbežné závery na základe už spracovaných empirických údajov. Z týchto záverov vyplynulo, že participácia mládeže na verejnom živote už v súčasnosti má aj iné, ako klasické formy. Do popredia čoraz viac vystupujú postmoderné formy participácie, ktoré sú pre mladú populáciu veľmi atraktívne.

Účasť mladých ľudí v rôznych záujmových komunitách pôsobiach vo virtuálnom prostredí má výrazný participačný rozmer. Tieto komunity predstavujú veľmi rozsiahly súbor najrôznejších virtuálnych spoločenstiev, ktoré spolu nielen diskutujú, ale aj zdieľajú informácie týkajúce sa spoločných záujmových aktivít, ktoré nemusia byť len voľnočasového charakteru. Dôkazom sú komunity venujúce sa environmentálnym otázkam, ochrane zvierat, života v obci a v škole, neformálnemu vzdelávaniu, prezentácii vlastnej umeleckej tvorivosti a pod.. Osobitnou kategóriou je „virtuálny život“ rôznych subkultúr mládeže prejavujúcich sa navonok ako malé zoskupenia mladých ľudí schopných „mimoriadnej akcie“ na verejnosti. Sú to hnutia mládeže pôsobiace v sfére kultúry (grafiti, hip-hop, techno a. i.), politiky (extrémistické hnutia, skinheads, anarchisti a. i.), spirituálnej (sekty, duchovné hnutia a. i.), športu (fanúšikova rôznych klubov a. i.) a v mnohých ďalších oblastiach. Všetky tieto formy digitálnej participácie umožňujú mladým ľuďom ovplyvňovať myšlienkové, ale často aj názorové a sociálne aspekty života nielen úzkej, ale aj veľmi širokej komunity rovesníkov bez ohľadu na geografické, ekonomické či kultúrne hranice. Súčasní mladí ľudia mimoriadne intenzívne využívajú mnohoraké spôsoby vzájomnej komunikácie v on-line prostredí napr. webové aplikácie, blogy, chat, diskusné fóra, zdieľanie videa alebo zvukových súborov. Sociálne siete sa stali integrálnou súčasťou ich každodenného života. „Virtualizácia života“ mladej generácie sa na Slovensku týka veľmi rozsiahlej a stále sa rozširujúcej časti mladých ľudí, bez výraznejších rozdielov v závislosti od bydliska, veku či pohlavia.

2 Mediálna výchova v kontexte celoživotného vzdelávania

2.1 Vymedzenie pojmov

2.1.1 Mediálna výchova

Mediálnu výchovu²³⁾ je možné definovať ako celoživotný, systematický a cieľavedomý proces získavania mediálnych kompetencií a zvyšovania úrovne mediálnej gramotnosti, ktorého hlavným cieľom je podporovať zodpovedné využívanie médií a rozvíjať kritické postoje vo vzťahu k mediálnym obsahom s dôrazom na morálne princípy a humanizmus.

V prijatom definičnom rámci je zohľadnená procesuálna stránka mediálnej výchovy, pričom časové hľadisko tejto stránky mediálnej výchovy definícia neohraničuje. Vo vzťahu k cieľom tohto procesu bude mediálna výchova zasahovať tri úrovne osobnostného vývinu, a to kognitívnu úroveň, psychomotorickú úroveň a afektívnu úroveň. Takto vymedzená mediálna výchova sa stáva významnou socializačnou kategóriou bez akýchkoľvek ohraničení vo vzťahu k cieľovej skupine a jej sociodemografickým znakom.

Mediálna výchova je zacielená na získavanie zručností, kompetencií, kritického prístupu, schopností analyzovať, hodnotiť a tvoriť, je to proces získavania alebo neustáleho zvyšovania úrovne mediálnej gramotnosti vo vzťahu k vývoju médií a komunikačných technológií. V rámci životných etáp a začleňovania jednotlivca do spoločnosti je súčasťou procesu tak primárnej ako aj sekundárnej socializácie a stáva sa súčasťou všeobecného a celoživotného vzdelávania.

Mediálna výchova predstavuje nový prístup k vzdelávaniu, dotýka sa tak užívateľov médií ako aj médií samotných. Cieľovou skupinou mediálnej výchovy v procese celoživotného vzdelávania sú všetky vekové skupiny populácie, pod vplyvom prudkého vývoja komunikačných technológií je oproti tradičnému prístupu zaradená medzi cieľové skupiny aj dospelá populácia. Mediálna výchova sa tak stáva aj prostriedkom eliminácie generačných rozdielov a sociálneho vylúčenia, ktorý zabezpečuje predpoklady pre prístup každého jednotlivca k médiám a novým komunikačným technológiám.

Programovo je možné mediálnu výchovu v procese celoživotného vzdelávania rozčleniť do troch základných úrovní, ktorými sú:

- **primárna a všeobecná**, ktorá predstavuje základný rámec mediálneho vzdelávania s dôrazom na základné mediálne kompetencie, zručnosti a schopnosti vo vzťahu k médiám a novým komunikačným technológiám, formovanie kritického a selektívneho prístupu k obsahovej ponuke médií a systémom komunikácie, základnú poznatkovú úroveň jednotlivcov z oblasti médií a nových komunikačných technológií,
- **sekundárna a aktualizácia**, ktorá zahŕňa aktualizáciu schopností a zručností jednotlivcov v nadväznosti na vývoj médií, nových komunikačných technológií a systémov komunikácie, nadväzuje a dopĺňa vedomosti získané vo formálnom vzdelávaní,
- **terciárna a špecifická**, ktorá zahŕňa všetky potenciálne sféry ohrozenia, ochranu špecifických skupín populácie pred mediálnymi obsahmi a službami, ktoré by ich mohli svojou povahou ohroziť, prevenciu generačného zaostávania a sociálneho

²³⁾ K vymedzeniu mediálnej výchovy porovnaj aj: TORNERO, J. M. P. Media Literacy. New Conceptualisation, New Approach. In CARLSSON, U., TAYIE, S., JACQUINOT-DELAUNAY, G., TORNERO, J. M. P. (Eds.) Empowerment through Media Education. : NORDICOM, Göteborg University. Kungälv: Livréna AB, 2008. s. 114.

vylúčenia, mediálnu gramotnosť a ochranu znevýhodnených skupín a seniorov, ale aj špecifické témy a okruhy danej oblasti.

Jednotlivé úrovne na seba nadväzujú, navzájom sa nevyklučujú a je možné ich kombinovať.

2.1.2 Mediálna gramotnosť

Z vyššie uvedenej definície mediálnej výchovy vyplýva, že mediálna gramotnosť je cieľom a výsledkom procesu mediálnej výchovy. Na najvšeobecnejšej úrovni je možné mediálnu gramotnosť definovať ako súbor zručností a schopností, ktoré sú nevyhnutným predpokladom zodpovedného využívania médií a prístupu k nim, a ktoré určujú proces komunikácie.

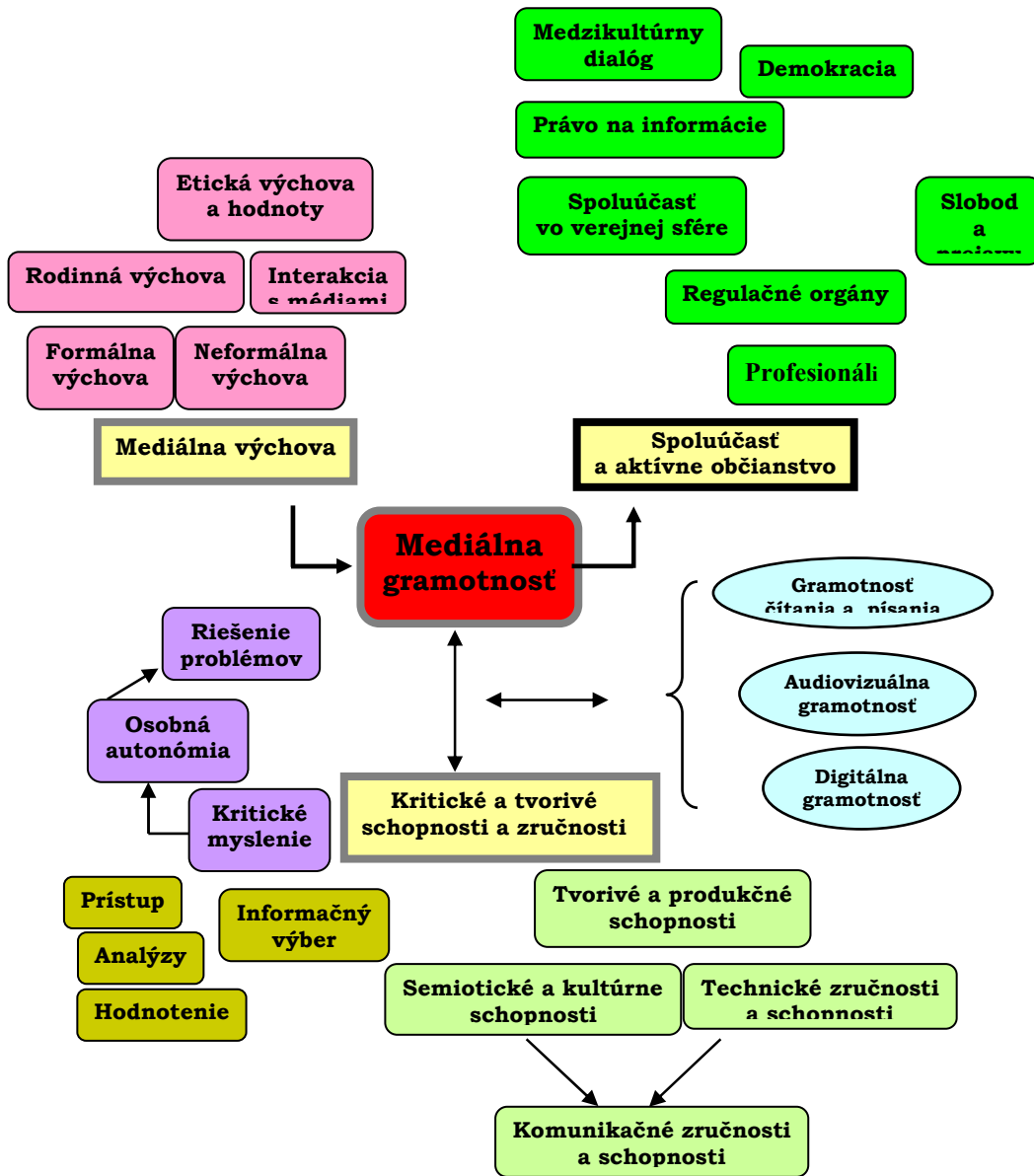
Definičný rámec mediálnej gramotnosti tvorí súhrn zručností a schopností súvisiacich s prístupom k médiám, ktoré je možné zhrnúť do štyroch základných oblastí, ktorými sú prístup, hodnotenie/kritický postoj, analýza a tvorivosť. Všetky schopnosti sú faktorom osobného vývinu, ktoré formujú povedomie, kritické uvažovanie ale aj schopnosť riešiť problémy. V rámci informačnej spoločnosti je mediálna gramotnosť základnou zručnosťou všetkých vekových skupín populácie a pokladá sa za jeden zo základných predpokladov aktívneho a plnohodnotného občianstva a za prostriedok eliminácie rizík sociálneho vylúčenia.

Štúdia o súčasných trendoch a prístupoch k mediálnej gramotnosti v Európe²⁴⁾ vypracovaná Barcelonskou univerzitou ponúka model mediálnej gramotnosti s jej možnými teoretickými dimenziami, ich strategickými hodnotami a konkrétnymi benefitmi, ktoré môžu priniesť pre rozvoj informačnej spoločnosti v Európe. Model (Graf č.1) zahŕňa schopnosti a zručnosti spojené s vyhľadávaním, selekciou, analyzovaním, vyhodnocovaním, zhromažďovaním a zaobchádzaním s informáciami. Model pritom zohľadňuje individuálny a inštitucionálny priestor (rodina, formálna a neformálna výchova, médiá, občianska spoločnosť a. i.) a kontexty, ktoré determinujú prístup a schopnosti jednotlivcov. Sú to osobný, rodinný, vzdelanostný, mediálny a občiansky kontext, v ktorom občania vykonávajú svoje verejné aktivity podľa ich práv, povinností a zodpovedností. Každý kontext determinuje špecifické podmienky pre získavanie zručností a schopností.

Mediálna gramotnosť ako výsledok procesu mediálnej výchovy je umiestnená v strede modelu a je výsledkom pôsobenia procesov v dimenziách osobnostného, rodinného a vzdelanostného kontextu. Prvky, ktoré tvoria mediálnu gramotnosť, sú rozdelené do dvoch hlavných oblastí, z ktorých jedna je spojená s kritickým myslením a osobnou autonómiou, druhá s tvorivými a produkčnými schopnosťami. Základom a predpokladom osobnostného vybavenia je gramotnosť písania a čítania, vo vzťahu k médiám je to audiovizuálna a digitálna gramotnosť.

²⁴⁾ Štúdia o súčasných trendoch a prístupoch k mediálnej gramotnosti v Európe, Universidad Autonoma de Barcelona, [on-line] 2007, 141 s, dostupné: <http://ec.europa.eu/avpolicy/medialiteracy/docs/studies/study.pdf>

Graf č.1 – Mediálna gramotnosť

Zdroj: Štúdia o súčasných trendoch a prístupoch k mediálnej gramotnosti v Európe, Universidad Autonoma de Barcelona, [on-line], 2007, 141 s, dostupné: <http://ec.europa.eu/avpolicy/medialiteracy/docs/studies/study.pdf>

Mediálna gramotnosť na jednej strane posilňuje kritické myslenie a schopnosti kreatívneho riešenia problémov, na druhej strane získavané zručnosti a vedomosti sú v rýchlo sa rozvíjajúcej informačnej spoločnosti predpokladom začlenenia jednotlivcov do procesov inovácií. Sú taktiež zárukou, že každý môže využívať výhody informačnej spoločnosti vrátane osôb, ktoré sú znevýhodnené v dôsledku obmedzených zdrojov, vzdelania, veku, rodu alebo etnickej príslušnosti a vrátane osôb so zdravotným postihnutím alebo žijúcich v menej zvyhodnených oblastiach.

Tab. č. 1

Vzájomné pôsobenie jednotlivých prvkov mediálnej gramotnosti²⁵⁾

Kontexty	Aktívni účastníci	Kompetencie	Podmienky a procesy
Osobné	Dospelí	Osobné zdokonaľovanie a schopnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Podmienky prístupu a použitia • Sebavzdelávanie • Tútorstvo a sprevádzanie • Mediálne produkčné aktivity
	Deti a mládež		
Rodinné	Rodičia a opatrovníci	Schopnosti rodičov a opatrovníkov v mediálnej výchove a mediálnej gramotnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Podmienky prístupu, použitie a sprevádzanie médií a IKT v prostredí domova • Rodinné aktivity v oblasti mediálnej výchovy • Mediálne produkčné aktivity
	Deti a mládež	Mediálne schopnosti detí a mládeže	
Vzdelanostné Mediálne Občianske	Orgány	Schopnosti v politikách mediálnej výchovy	<ul style="list-style-type: none"> • Podmienky prístupu, použitie a sprevádzanie médií a IKT v prostredí vzdelávacích centier • Študijné osnovy: ciele, obsahy a aktivity vzťahujúce sa na médiá a IKT • Mediálna výchova a aktivity spojené s IKT v študijných osnovách • Mediálne produkčné aktivity
	Učitelia a vzdelávací pracovníci	Schopnosti v mediálnej výchove učiteľov, rodičov a tútorov	
	Rodičia a tútori		
	Študenti	Študentské schopnosti mediálnej gramotnosti	
	Orgány ²⁶⁾	Schopnosti v politikách mediálnej gramotnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Podmienky regulácie a mediálnej participácie • Aktivity regulačných orgánov v oblasti mediálnej gramotnosti • Aktivity médií v oblasti mediálnej gramotnosti • Aktivity podnikov v oblasti mediálnej gramotnosti • Aktivity odborníkov v oblasti mediálnej gramotnosti • Tréning a zlepšovanie schopností a účasti publika
	Podniky	Schopnosti v mediálnej gramotnosti	
	Odborníci	Tréning a schopnosti v politikách mediálnej gramotnosti	
	Publikum	Mediálna gramotnosť	
	Asociácie ²⁷⁾	Schopnosti v mediálnej gramotnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Podmienky mediálnej regulácie a participácie občanov • Aktivity verejných orgánov v oblasti mediálnej gramotnosti • Aktivity asociácií v oblasti mediálnej gramotnosti • Aktivity komunit v oblasti mediálnej gramotnosti • Tréning a zlepšovanie schopností a účasti jednotlivcov
	Komunity ²⁸⁾	Schopnosti v mediálnej gramotnosti	

²⁵⁾ TORNERO, J. M. P. Media Literacy. New Conceptualisation, New Approach. In CARLSSON, U., TAYIE, S., JACQUINOT-DELAUNAY, G., TORNERO, J. M. P. (Eds.) Empowerment through Media Education. NORDICOM, Göteborg University, 2008. s. 109.

²⁶⁾ Vládne a verejné inštitúcie s kompetenciami v oblasti regulácie a kontroly mediálneho systému.

²⁷⁾ Občianske združenia s právnou subjektivitou.

²⁸⁾ Aktívne skupiny jednotlivcov s konkrétnymi cieľmi, bez právnej subjektivity alebo inej právnej aprobácie.

2.1.2.1 Duševné vlastníctvo v kontexte mediálnej gramotnosti

Uznesenie Európskeho parlamentu č. 2008/2129(INI) zo 16. decembra 2008 o mediálnej gramotnosti v digitálnom svete obsahuje inter alia odporúčanie, aby sa v rámci mediálneho vzdelávania poskytovali informácie o otázkach autorských práv pri využívaní médií a o význame rešpektovania práv duševného vlastníctva, najmä v súvislosti s internetom, ako aj o bezpečnosti údajov, ochrane súkromia a práve na informačné sebaurčenie; zdôrazňuje nevyhnutnosť oboznámenia mediálne gramotných užívateľov nových médií s možnými rizikami týkajúcimi sa bezpečnosti informácií a osobných údajov, ako aj s rizikami súvisiacimi s násilím šíreným prostredníctvom internetu (bod 14 uznesenia).

Podľa Odporúčania Komisie č. 2009/625/ES z 20. augusta 2009 o mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí pre konkurencieschopnejší audiovizuálny priemysel a priemysel obsahu a inkluzívnu vedomostnú spoločnosť mali iniciatívy v oblasti mediálnej gramotnosti obsahovať aj rozmer týkajúci sa uvedomenia si úlohy autorských práv (recitál 22). V časti II. Odporúčania dokument hovorí, že jedným z nástrojov potrebných na zlepšenie úrovne mediálnej gramotnosti je aj aktívne informovanie občanov usporadúvaním informačných dní o tom, ako funguje tvorivé hospodárstvo, a o tom, akú úlohu má v tejto súvislosti autorské právo (bod 4).

Za jednu z nevyhnutných súčastí mediálnej výchovy, ktorá zvyšuje úroveň mediálnej gramotnosti v informačnej spoločnosti je aj vzdelávanie v oblasti duševného vlastníctva²⁹). Vo vzťahu k médiám a mediálnym obsahom sa bude vzdelávanie týkať dvoch základných rovín. Prvou bude rovina používania chránených obsahov (obsahov, na ktorých ďalšie použitie sa vzťahuje ochrana výlučných práv duševného vlastníctva) a druhou bude rovina vytvárania nového obsahu (vlastná duševná tvorivá činnosť, ktorej výsledkom je vznik nových obsahov, na ktoré sa budú vzťahovať výlučné práva). Primárnou oblasťou však bude oblasť autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom, sekundárne sa bude venovať celému systému práv duševného vlastníctva vrátane práv priemyselných (práv k výsledkom technickej tvorivej činnosti a práv na označenia).

2.1.3 Celoživotné vzdelávanie

Celoživotné vzdelávanie nadobúda v posledných rokoch čoraz významnejšie postavenie v stratégiách rozvoja jednotlivých štátov a spoločností. Jeho úspešný rozvoj zvyšuje konkurencieschopnosť krajín v európskom i globálnom priestore, zabezpečuje vyššiu mieru zamestnanosti občanov, ich väčšiu flexibilitu a osobný rozvoj. Ak je súčasná spoločnosť založená na vedomostiach a nových poznatkoch, vzdelávanie a príprava počas celého života je pre každého tou najlepšou cestou ako čeliť novým výzvam a technologickým zmenám. Získavanie informácií a komunikácia prostredníctvom nových informačných technológií

²⁹) V rámci systému predmetov ochrany práv duševného vlastníctva rozoznávame jednak autorské diela, umelecké výkony, zvukové a zvukovo-obrazové záznamy, vysielania a databázy (predmety ochrany autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom), a jednak vynálezy, dizajny, úžitkové vzory, topografie polovodičových výrobkov a nové odrody rastlín (predmety ochrany priemyselných práv k výsledkom technickej tvorivej činnosti) a ochranné známky, obchodné mená a označenia pôvodu výrobkov a zemepisné označenia (predmety ochrany priemyselných práv na označenia).

K oblasti práva duševného vlastníctva pozri aj: www.dusevnevlastnictvo.gov.sk. Projekt Ministerstva kultúry Slovenskej republiky financovaný z prechodného fondu 2005, ktorého cieľom bolo zabezpečiť vytvorenie informačného systému vrátane zdroja diverzifikovanej informačnej bázy, ktorá obsahuje súdne rozhodnutia, rozhodnutia orgánov štátnej správy, rozhodnutia EÚ a WIPO, legislatívu a literatúru v oblasti duševného vlastníctva pre verejnosť ako aj pre postupovanie/rozhodovanie orgánov pôsobiacich v oblasti vymožiteľnosti práv duševného vlastníctva.

rozširuje v celosvetovom rozsahu vedomostné a kultúrne horizonty ľudí, súčasne však rýchly vývoj týchto technológií prináša aj riziká a neistoty, ktorým je možné predchádzať vytvorením podmienok pre kontinuálnu aktualizáciu vedomostí a zručností.

Európska komisia a členské štáty v rámci Európskej stratégie zamestnanosti definovali celoživotné vzdelávanie ako každú cieľenú vzdelávaciu činnosť, ktorej účelom je neustále zlepšovanie vedomostí, zručností a celkových spôsobilostí jednotlivcov.

Celoživotné vzdelávanie je možné na základe formy vzdelávacích aktivít rozdeliť na tri základné kategórie:

- a) formálne vzdelávanie vzťahujúce sa k inštitúciám určeným na vzdelávanie a odbornú prípravu, ktoré je ukončené udelením oficiálnych uznávaných dokladov a nadobudnutím kvalifikácie,
- b) neformálne vzdelávanie, ktoré sa uskutočňuje popri formálnom vzdelávaní alebo po jeho ukončení a zvyčajne nie je ukončené vydaním oficiálnych dokladov (môže to byť vzdelávanie na pracovisku, v rámci aktivít občianskych združení a iných organizácií, môže byť však realizované aj prostredníctvom organizácií, ktoré boli vytvorené na doplnenie formálnych systémov vzdelávania), a ktoré sa oproti formálnemu vzdelávaniu realizuje na zásade dobrovoľnosti a participácie,
- c) neinštitucionálne vzdelávanie alebo tzv. informálne vzdelávanie, ktoré je prirodzenou súčasťou každodenného života a na rozdiel od formálneho a neformálneho vzdelávania nemusí byť zámerné a vzdelávajúci si ani nemusia uvedomovať alebo rozpoznať, ako rozvíja a dopĺňa ich vedomosti a zručnosti.

Vo vzťahu k motivácii občanov aktívne vstupovať do otvoreného systému vzdelávania po ukončení formálneho vzdelávania je dôležité vytvoriť pravidlá a postupy uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania. Na základe dobrovoľnosti a participácie, potrieb trhu práce alebo vlastných potrieb, má mať každý jednotlivec možnosť nadobudnúť novú kvalifikáciu prípadne doplniť, obnoviť, rozšíriť a prehĺbiť si kvalifikáciu nadobudnutú v školskom formálnom vzdelávaní.

Z hľadiska efektívnosti procesu celoživotného vzdelávania je významným faktorom zavedenie systému riadenia kvality neformálneho vzdelávania (napr. certifikáciou vzdelávacích ustanovizní, akreditáciou vzdelávacích programov, zvyšovaním odbornej a metodologickej spôsobilosti učiteľov a lektorov a. i.). Nemenej významným je vytvorenie inštitucionalizovanej bázy pre oblasť neformálneho vzdelávania v podobe otvoreného systému vzdelávacích inštitúcií, ktoré by vytvárali podmienky priestupnosti medzi formálnym a neformálnym vzdelávaním pre rôzne spoločenské oblasti.

2.2 Ciele mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania

Ak je mediálna výchova definovaná ako celoživotný, systematický a cieľavedomý proces získavania mediálnych kompetencií a zvyšovania úrovne mediálnej gramotnosti a informačná spoločnosť je založená na poznatkoch a vedomostiach, v procese celoživotného vzdelávania sa mediálna výchova stáva akousi nadstavbou a samostatným subsystémom vzdelávania. Zaošťovanie alebo nízka úroveň mediálnej gramotnosti, či už z dôvodu absencie vzdelávania alebo ekonomických a sociálnych bariér, môže byť príčinou sociálneho vylúčenia občanov alebo ich osobnej frustrácie.

Hlavné ciele mediálnej výchovy v procese celoživotného vzdelávania:

- zvyšovanie mediálnej gramotnosti všetkých vekových skupín populácie,

- aktualizácia mediálnych kompetencií, zodpovedný a kritický prístup k médiám, efektívne využívanie médií a nových komunikačných technológií,
- učiť jednotlivcov „učiť sa“ a využívať možnosti, ktoré im médiá a nové komunikačné prostriedky ponúkajú, vo svoj prospech,
- ochrana detí a dospievajúcej mládeže pred hrozbami, ktoré prinášajú médiá a nové komunikačné technológie v obsahovej ponuke alebo spôsobe komunikácie,
- ochrana špecifických skupín (špecifické skupiny dospeléj populácie, seniori) pred obsahmi a službami, ktoré by ich svojou povahou mohli ohroziť, a ktoré nedokážu vzhľadom na nedostatočnú úroveň mediálnej gramotnosti posúdiť,
- zabrániť formám generáčného „komunikačného a informačného zaostávania“ (rodičia, učitelia, špecifické skupiny populácie, seniori a. i.),
- zabrániť akýmkoľvek formám sociálneho vylúčenia z dôvodu nedostatočnej úrovne mediálnej gramotnosti.

Začlenenie mediálnej výchovy do systému celoživotného vzdelávania predpokladá vytvorenie podmienok pre samotný systém vzdelávania. Koncepcia celoživotného vzdelávania bola v Slovenskej republike schválená uznesením vlády Slovenskej republiky vo februári v roku 2004, definuje priority a ciele pre celoživotné vzdelávanie, smer a riadenie procesov v konkrétnych oblastiach.

V apríli v roku 2007 vláda SR uznesením č. 382/2007 schválila Stratéziu celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva, ktorej hlavným cieľom je dobudovanie systému celoživotného vzdelávania a systém celoživotného poradenstva tak, aby systém uľahčil občanom prístup k opakovanému a pružnému nadobúdaniu nových kvalifikácií a zručností.

Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa³⁰⁾ vymedzuje nasledujúce kľúčové posolstvá pre zameranie a súdržnú stratégiu celoživotného vzdelávania v Európe:

- a) zaručiť všeobecný a stály prístup k vzdelávaniu za účelom nadobúdania a obnovovania zručností, ktoré sú potrebné pre trvalé zapojenie sa do života spoločnosti založenej na vedomostiach,
- b) viditeľne zvýšiť úroveň investícií do ľudských zdrojov, a tým zdôrazniť prioritu najdôležitejšieho bohatstva Európy, a to jej ľudí,
- c) vyvinúť účinné metódy vyučovania a vzdelávania, ako aj kontexty vzdelávania sa zohľadňujúce kontinuum celoživotného vzdelávania,
- d) významne zlepšiť spôsoby vymedzenia a hodnotenia účasti na vzdelávaní a výsledkov vzdelávania, najmä pri neformálnom a neinštitucionálnom vzdelávaní sa,
- e) zabezpečiť, aby mal každý ľahký prístup ku kvalitným informáciám a radám o možnostiach vzdelávania sa v celej Európe počas celého života,
- f) poskytovať príležitosti na celoživotné vzdelávanie čo najbližšie k vzdelávajúcim sa v ich vlastných komunitách a v maximálnej možnej miere ich podporovať informačnými a komunikačnými technológiami.

Dňa 1. decembra 2009 Národná rada Slovenskej republiky schválila zákon o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon upravuje celoživotné vzdelávanie, v ktorom ďalšie vzdelávanie nadväzuje na stupeň vzdelania dosiahnutý v školskom vzdelávaní, akreditáciu vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania, pravidlá a postupy overovania a uznávania výsledkov ďalšieho vzdelávania zamerané na nadobudnutie čiastočnej kvalifikácie a úplnej kvalifikácie, národnú sústavu kvalifikácií, informačný systém ďalšieho vzdelávania, systém monitorovania a prognózovania

³⁰⁾ Memorandum č. SEC(2000) 1832: Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa, Brusel, 30. október 2000.

vzdelávacích potrieb ďalšieho vzdelávania a kontrolu dodržiavania podmienok akreditácie a dodržiavania podmienok udelenia oprávnenia na vykonávanie skúšky na overenie odbornej spôsobilosti. Vytvorením podmienok pre celoživotné vzdelávanie bude možné zabezpečiť prístup k mediálnej výchove pre široké vrstvy obyvateľov.

3 Základné stupne mediálnej výchovy

3.1 Indikátory jednotlivých stupňov mediálnej výchovy

Systém mediálnej výchovy vo vzťahu k jednotlivým vekovým skupinám populácie a v závislosti od charakteru vzdelávania má štyri základné stupne. V rámci týchto základných stupňov alebo ich kombináciou je však možné na základe špecifických znakov vyčleniť aj ďalšie stupne.

Základné stupne mediálnej výchovy:

- mediálna výchova detí v predškolskom veku,
- mediálna výchova žiakov základných škôl,
- mediálna výchova žiakov stredných škôl,
- mediálna výchova dospelých.

Koncepcia vyššieho alebo kombinovaného stupňa mediálnej výchovy v závislosti od veku cieľovej skupiny a jej špecifických znakov by mala zohľadňovať cieľ a výsledok mediálnej výchovy na nižšom stupni, mala by koncepcne a metodicky na ňu nadväzovať. Na jednotlivých úrovniach bude určovaná základným súborom indikátorov.

Indikátory jednotlivých stupňov mediálnej výchovy:

1. cieľ, funkcia a rozsah mediálnej výchovy,
2. obsah a predmet mediálnej výchovy,
3. štruktúra a forma predmetu/programu,
4. základné metódy vyučovania/programu a didaktické pomôcky,
5. učiteľ, lektor mediálnej výchovy,
6. koordinačné centrum (koordinátor úrovne mediálnej výchovy),
7. tvorba, technické a finančné zabezpečenie predmetu/programu.

Mediálna výchova detí v predškolskom veku a žiakov základných škôl bude programovo na primárnej a všeobecnej úrovni s dôrazom na základné mediálne kompetencie, zručnosti a schopnosti vo vzťahu k médiám a novým komunikačným technológiám, formovanie kritického a selektívneho prístupu k obsahovej ponuke médií a systémom komunikácie a základnú vedomostnú úroveň jednotlivcov z oblasti médií a nových komunikačných technológií.

Mediálna výchova žiakov stredných škôl vzhľadom na ich vek a špecifické záujmy môže byť kombináciou všeobecnej, sekundárnej a špecifickej úrovne.

Mediálna výchova dospelaj populácie t.j. rodičov, učiteľov, seniorov, špecifických skupín dospelaj populácie a znevýhodnených skupín bude programovo sekundárna a aktualizácia, pre rodičov, seniorov a znevýhodnené skupiny sa javí ako vhodnejšia kombinácia aktualizacej, terciárnej a špecifickej úrovne mediálnej výchovy.

Účinné a efektívne prepojenie jednotlivých úrovní a stupňov mediálnej výchovy zabezpečí nepretržitý vývoj mediálnych kompetencií a zručností, ale aj vývin osobnej individuality. V rámci celoživotného vzdelávacieho procesu je to pridaná hodnota a pre jednotlivcov predstavuje skúsenostnú rezervu, ktorá môže byť základom rozvíjania ostatných nevyhnutných kompetencií pre zaradenie jednotlivcov do spoločnosti.

3.2 Mediálna výchova detí v predškolskom veku

Výchova a vzdelávanie v materských školách sa uskutočňuje podľa vzdelávacích programov. Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie³¹⁾, je najvyšším platným kurikulárnym dokumentom, ktorý definuje požiadavky a ciele spoločné pre všetky deti navštevujúce materskú školu. Určuje základné minimum, t. j. základné učivo vrátane požadovaných spôsobilostí, ktoré deti majú zvládnuť, ktoré garantuje štát prostredníctvom materskej školy a učiteľov, ktorí splňajú podmienky odbornej a pedagogickej spôsobilosti. Tento program je východiskom na vytvorenie školských vzdelávacích programov konkrétnych materských škôl.

Štátny vzdelávací program je okrem iného vypracovaný na základe kontinuálneho prístupu, podporuje komplexný a integrovaný prístup k vzdelávaniu prostredníctvom vyčlenenia tematických okruhov a vzdelávacích oblastí s uplatnením nových aktivizujúcich metód vzdelávania. Jednotlivé vzdelávacie programy školských stupňov (predprimárny, primárny, nižší sekundárny, vyšší sekundárny) na seba nadväzujú.

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie obsahuje ciele výchovy a vzdelávania, stupeň vzdelania, profil absolventa – vzdelanostný model absolventa predprimárneho stupňa, vzdelávacie oblasti, charakteristiku a organizáciu predprimárneho vzdelávania, vzdelávacie štandardy, obsahové a výkonové štandardy, vyučovací jazyk, organizačné usporiadanie denných činností v materskej škole, organizačnú formu a personálne zabezpečenie, materiálno-technické a priestorové zabezpečenie, podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní, osobitosti podmienok výchovy a vzdelávania detí so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami a zásady a podmienky na vypracovanie školských vzdelávacích programov.

Mediálna výchova bola popri výchove k bezpečnosti v cestnej premávke, ochrany človeka a zdravia, výchovy k zdravému spôsobu života, výchovy k tvorivosti, práce s informáciami zaradená do programu predprimárne vzdelávanie ako prierezová téma. Prierezové témy sa prelínajú vo všetkých tematických okruhoch a vzdelávacích oblastiach a môžu sa realizovať prostredníctvom rôznych organizačných foriem alebo učením hrou.

Predprimárne vzdelanie získa dieťa absolvovaním vzdelávacieho programu posledného ročníka v materskej škole. Prednostne sa do materských škôl prijímajú deti, ktoré dovŕšili piaty rok veku, deti s odloženým začiatkom plnenia povinnej školskej dochádzky a deti s dodatočne odloženým začiatkom plnenia povinnej školskej dochádzky. Hlavným cieľom predprimárneho vzdelávania je dosiahnuť optimálnu perceptuálnu, motorickú, kognitívnu a citovo-sociálnu úroveň detí ako základ pripravenosti na školské vzdelávanie a na život v spoločnosti.

Štátny vzdelávací program pre materské školy má názov Dieťa a svet a je integrovaný do štyroch tematických okruhov Ja som, Ľudia, Príroda a Kultúra. Hlavnou myšlienkou programu je podporovať celostný osobnostný rozvoj dieťaťa, aktivizovať a motivovať rozvoj psychomotoriky, poznania, emocionality a sociability, rozvíjať tvorivosť a predstavy v každodenných aktivitách a pomôcť dieťaťu formovať vlastnú jedinečnosť a životné kompetencie. Kontinuálnou pedagogickou činnosťou sa realizuje rozvíjanie osobnostných kvalít dieťaťa v poznaní samého seba, sveta ľudí, prírody a kultúry.

Cieľom predprimárneho vzdelávania je okrem iného naplňovať potrebu sociálneho kontaktu dieťaťa s rovesníkmi, uľahčiť mu plynulú adaptáciu na zmenené prostredie (na materskú i základnú školu), podporiť vzťah dieťaťa k poznávaniu a učeniu hrou a v tvorivej atmosfére rozvíjať osobnosť dieťaťa v poznávacej, sociálnej, emocionálnej a morálnej oblasti.

³¹⁾ Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie, ŠPÚ 2008, dostupné: http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced0predpr.pdf

Deti by sa v rámci mediálnej výchovy mali naučiť v predškolskom veku primerane poznávať mediálny svet a orientovať sa v ponuke im určenej, primerane ich veku by sa im mali vysvetľovať mediálne posolstvá s dôrazom na ich osobnostný rast a mali by spoznávať rozdiely medzi fikciou a skutočným svetom zobrazovaným v médiách. Materská škola by mala podporovať vzťah detí k poznávaniu, učeniu sa prostredníctvom médií a rozlišovaniu programov, ktoré sú pre deti v predškolskom roku určené.

Pri výučbe mediálnej výchovy detí v predškolskom veku je potrebné rešpektovať špecifiká vývinových daností dieťaťa a vychádzať predovšetkým z ich skúseností a poznania sveta. Mali by tomu zodpovedať aj metódy a didaktické pomôcky.

Pri tvorbe koncepcie mediálnej výchovy detí predškolského veku, hodnotení jej účinkov a dosahu je potrebné zohľadňovať aktuálny stav počtu týchto detí v Slovenskej republike a počet detí, ktoré nie sú zaradené do procesu predprimárneho vzdelávania.

Podľa štatistických údajov³²⁾ za školský rok 2008/2009 bolo v Slovenskej republike 210 731 detí vo veku od 3 do 6 rokov, z ktorých 71 656 nenavštevuje materskú školu. Z detí, ktoré navštevujú materskú školu, 133 749 je umiestnených v štátnych zariadeniach, 2 364 v súkromných, 2 073 v cirkevných a 889 v špeciálnych zariadeniach.

Uvedené štatistické údaje je nevyhnutné zohľadňovať pri tvorbe koncepcie mediálnej výchovy detí predškolského veku a vytvoriť projekt realizácie v členení minimálne na dve špecifické skupiny, a to detí, ktoré navštevujú materskú školu a detí, ktorú materskú školu nenavštevujú. Pre skupinu detí, ktoré nenavštevujú materskú školu je potrebné vytvoriť špecifický model mediálnej výchovy. V spolupráci s VÚC a miestnymi samosprávami by bolo možné realizáciu mediálnej výchovy zabezpečiť prostredníctvom siete regionálnych a miestnych kultúrnych a osvetových centier. Centrum ako koordinátor by zabezpečoval projekt mediálnej výchovy, metodickú časť (multimediálne didaktické pomôcky, tvorivé dielne a. i.) a učiteľov (lektorov) mediálnej výchovy.

Jednou z možných foriem mediálnej výchovy detí v predškolskom veku je aj realizácia mediálnej výchovy detí v predškolskom veku prostredníctvom verejnoprávnych médií (Slovenská televízia, Slovenský rozhlas), ktoré by do programovej ponuky zaradili napr. cyklus mediálnej výchovy pre deti do 6 rokov. Výhodou projektu by bola časová a priestorová nenáročnosť, tak pre samotný projekt ako aj pre deti a rodičov týchto detí. Program by mohol byť vysielaný v dopoludňajších hodinách a koncepcie by mohol byť pripravený ako kombinácia primárnej a terciárnej špecifickej mediálnej výchovy t. j. aj ako mediálna výchova rodičov.

3.3 Mediálna výchova žiakov základných škôl

V Štátnom vzdelávacom programe pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 - Primárne vzdelávanie³³⁾ a v Štátnom vzdelávacom programe pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie³⁴⁾ je povinnou súčasťou obsahu vzdelávania aj mediálna výchova, a to ako prierezová téma. Prierezové témy spravidla prelínajú obsahové vzdelávacie oblasti a je ich možné uplatňovať viacerými formami, ako integrovanú súčasť vzdelávacieho obsahu oblastí vzdelávania a

³²⁾ Ústav informácií a prognóz školstva, 2009, dostupné: <http://www.uips.sk/>.

³³⁾ Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 1 Primárne vzdelávanie, ŠPÚ 2008, dostupné: http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced1_jun30.pdf.

³⁴⁾ Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, ŠPÚ 2008, dostupné: http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced2_jun30.pdf

vhodných vyučovacích predmetov alebo ako samostatný učebný predmet v rámci voliteľných hodín.

Cieľom mediálnej výchovy na 1. stupni základných škôl je, aby žiaci lepšie porozumeli pravidlám fungovania mediálneho sveta a primerane veku sa v ňom orientovali, dokázali posudzovať mediálne šírené posolstvá. V médiách by mali objavovať iba to hodnotné, pozitívne formujúce ich osobnostný rast, a taktiež by sa mali naučiť posúdiť negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť a dokázať ich zodpovedným prístupom eliminovať. Cieľom mediálnej výchovy na 2. stupni základných škôl je u žiakov rozvinúť schopnosť kompetentného a zodpovedného zaobchádzania s rôznymi druhmi médií, komunikačnými technológiami a ich produktmi. Žiaci by mali byť schopní zmysluplne a selektívne využívať médiá, poznať pravidlá ich fungovania a na základe prijímaných informácií formovať si svoj vlastný názor. V médiách by mali objavovať to hodnotné a pozitívne a naučiť sa eliminovať negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť. Žiaci by mali byť po absolvovaní mediálnej výchovy spôsobilí rozpoznať obsah médií chránený výlučnými právami duševného vlastníctva.

Mediálna výchova bola zaradená do vzdelávacieho procesu základných škôl na základe vyššie uvádzaného projektu experimentálneho overovania mediálnej výchovy ako nepovinného a voliteľného predmetu v 5. až 9. ročníku základných škôl a v 1. až 4. ročníku osemročných gymnázií, ktorý realizoval ŠPÚ v rokoch 2005 – 2007.

Jedným z prvoradých cieľov mediálnej výchovy na tomto stupni je ochrana pred možnými negatívnymi vplyvmi médií. Prostredníctvom mediálnej výchovy by mali žiaci postupne nájsť optimálny spôsob ako žiť v realite, ktorú médiá ovplyvňujú a využívať médiá ako nástroje pozitívneho ovplyvňovania tejto reality. Na hodinách mediálnej výchovy by mali byť vedení k aktívnemu zapájaniu sa do komunikačného procesu s médiami a k uplatneniu svojho kreatívneho potenciálu pri tvorbe vlastných mediálnych produktov.

Z hľadiska osobnostného vývinu žiakov mediálna výchova na kognitívnej úrovni:

- a) rozširuje vedomosti a schopnosti žiakov, rozširuje poznatky o jednotlivých druhoch médií, ich funkciách, vývoji, typoch mediálnych produktov a procese ich vzniku,
- b) poukazuje na spoločenské, ekonomické, organizačné a profesijné aspekty fungovania médií,
- c) učí žiakov chápať a kriticky posudzovať mediálne spracovanú a znázorňovanú realitu, používané mediálne výrazové prostriedky a spôsoby usporiadania mediálnych produktov,
- d) učí diferencovane využívať médiá a ich produkty podľa kvality plnenia ich funkcií (informačnej, výchovno-vzdelávacej a zábavnej) a uspokojovania vlastných potrieb,

na psychomotorickej úrovni:

- a) rozvíja zručnosti žiakov vo vzťahu k aktívnemu využívaniu médií v procese komunikácie,
- b) rozvíja schopnosť produkcie vlastných mediálnych príspevkov využívajúc svoj kreatívny potenciál,
- c) učí obsluhu nových komunikačných technológií a kooperácii s inými mediálnymi tvorcami,

na afektívnej úrovni rozvíja schopnosti a postoje žiakov:

- a) zaujímať kladný postoj k mediálnym produktom, ktoré poskytujú pozitívne hodnotové orientácie pre život človeka a využívať ich pre svoj prospech,
- b) odmietat' mediálne obsahy, ktoré odporujú etickým normám, prinášajú deformovaný pohľad na hodnoty a ohrozujú či škodia ich osobnostnému vývinu,
- c) snažiť sa zodpovedným prístupom eliminovať negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť,

- d) dokázať prehodnocovať svoj vzťah k médiám, reflektovať svoje návyky využívania médií a korigovať ich, a byť schopní nahradiť vlastný mediálny konzum alternatívnou zmysluplnou činnosťou.

Vyššie uvedené ciele vychádzajú z overených učebných osnov mediálnej výchovy ako voliteľného predmetu pre nižší stupeň sekundárneho vzdelávania. V rámci realizácie školskej reformy v roku 2008 a 2009 sa stali súčasťou vzorových školských vzdelávacích programov.³⁵⁾ Učebné osnovy sú spracované na princípe ťažiskového média v každom ročníku, nie však výlučne. V piatom ročníku je to televízia, v šiestom ročníku film a video, v siedmom ročníku auditívne médiá, v ôsmom ročníku tlačené médiá a v deviatom ročníku digitálne médiá. Pri zostavovaní učebných osnov sa vychádzalo aj zo záľub a preferencií dospelajúcej mládeže. Ako témy do učebných osnov boli navrhnuté napr. médiá a hodnoty, násilie v médiách (spôsoby jeho prezentácie a jeho účinky na človeka), môj deň s médiami, mediálni a skutoční hrdinovia, ako zhodnotiť filmové dielo, druhy a typy periodickej tlače, spravodajské a publicistické žánre v tlačných médiách, profesia novinár, publikum médií, mediálna legislatíva, história a súčasnosť médií a ďalšie.

Popri mediálnej výchove vo formálnom vzdelávaní môžu byť žiaci základných škôl cieľovou skupinou v projektoch mediálnej výchovy v rámci neformálneho vzdelávania. Príkladom môže byť projekt zodpovedne.sk, ktorého cieľom je zvyšovať povedomie o zodpovednom používaní internetu a mobilných telefónov. Súčasne okrem cieľovej skupiny detí a dospelajúcej mládeže sú cieľovou skupinou projektu aj rodičia tejto generácie. Iným príkladom kombinácie mediálnej výchovy vo formálnom a neformálnom vzdelávaní sú aktivity saleziánov, ktorí učia deti kritickému prístupu k médiám a pripravujú pre deti projekty zamerané na mediálnu výchovu.

Práve pri tejto vekovej skupine je dôležité využiť kombinované formy mediálnej výchovy, pretože práve táto veková skupina dlhodobo vykazuje „vysoký konzum“ najmä televíznych programov, ku ktorým v súčasnosti pribudli nové komunikačné prostriedky, najmä internet a mobilné telefóny.

Osobitné miesto v systéme vzdelávania majú základné umelecké školy. Do učebných plánov Štátneho vzdelávacieho programu základnej umeleckej školy bola začlenená mediálna výchova orientovaná na výrobu audiovizuálnych diel, ktorej koncepcia bola spracovaná v roku 2009. Školský vzdelávací program pre sekundárny stupeň vzdelávania obsahuje učebné plány pre 1. až 4. ročník druhého stupňa a 1. až 3. ročník tretieho stupňa základného štúdia základnej umeleckej školy.³⁶⁾

Základná umelecká škola v rámci učebných plánov ponúka výučbový program, v ktorom sa absolventi naučia vytvárať audiovizuálne diela spravodajského, publicistického, dokumentárneho či umeleckého charakteru a naučia sa pracovať so súčasnými technológiami. Cieľom programu je naučiť absolventa kriticky reflektovať mediálnu tvorbu s cieľom zvyšovania mediálnych kompetencií a vytvorenia nezávislosti od vplyvu médií. Obsah, forma a spôsob spracovania je prispôbovaný vekovým a osobnostným charakteristikám detí. Program je konštituovaný na 4 hodiny v týždni a je rozdelený do piatich základných okruhov, a to práca s témou a tvorba scenára, práca s kamerou, so zvukom a so strihom, posledným okruhom je interpretácia a moderovanie. Hlavným zámerom programu je naučiť absolventa vnímať situácie, objaviť v nich tému pre audiovizuálne spracovanie a vytvoriť si základnú

³⁵⁾ Kačinová, Viera: Učebné osnovy voliteľného predmetu Mediálna výchova pre 5. - 9. ročník ZŠ a 1. - 4. ročník osemročných gymnázií, Bratislava ŠPÚ 2008. In: *Vzorový školský vzdelávací program pre 2. stupeň ZŠ – ISCED*, Bratislava ŠPÚ 2008, s. 127-140, dostupné: http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/skvp/vzor2.pdf;

³⁶⁾ Mgr. Zora Hudíková, PhD., Učebné plány Štátneho vzdelávacieho programu základnej umeleckej školy, odbor – audiovizuálna a multimediálna tvorba, Bratislava máj 2009.

dramaturgickú koncepciu spracovania témy pri rešpektovaní potrieb a možností prijímateľa. Absolvent, ktorý ukončí II. stupeň základného štúdia by mal vedieť vytvoriť jednoduché audiovizuálne dielo v rozsahu 30 minút, absolvent III. Stupňa dielo v rozsahu 45 minút. Okrem tvorby diela by mal absolvent mať schopnosť vystupovať pred kamerou bez viditeľného stresu, t.j. vedieť odprezentovať text mimo obrazu a uviesť príspevok. Predmet môže vyučovať absolvent magisterského vysokoškolského štúdia z oblasti masmediálnych štúdií alebo umeleckého smeru.

3.4 Mediálna výchova žiakov stredných škôl

V Štátnom vzdelávacom programe pre gymnáziá v Slovenskej republike ISCED 3A – Vyššie sekundárne vzdelávanie³⁷⁾ je povinnou súčasťou obsahu vzdelávania aj mediálna výchova, a to ako prierezová téma.

Cieľom mediálnej výchovy ako prierezovej témy pre gymnáziá je:

- a) umožniť žiakom, aby si osvojili stratégie kompetentného zaobchádzania s rôznymi druhmi médií a ich produktmi, rozvinúť u žiakov spôsobilosť t.j. mediálnu kompetenciu zmysluplne, kriticky a selektívne využívať médiá a ich produkty, čo znamená viesť ich k tomu, aby lepšie poznali a chápali pravidlá fungovania „mediálneho sveta“, zmysluplne sa v ňom orientovali a selektovane využívali médiá a ich produkty podľa toho, ako kvalitne plnia svoje funkcie, najmä výchovnovzdelávaciu,
- b) vychovať žiakov ako občanov schopných vytvoriť si vlastný názor na základe prijímaných informácií,
- c) formovať schopnosť žiakov kriticky posudzovať mediálne šírené posolstvá, objavovať v nich to hodnotné a pozitívne, čo formuje ich osobnostný a profesijný rast, ale tiež ich schopnosť uvedomovať si negatívne mediálne vplyvy na svoju osobnosť a snažiť sa ich zodpovedným prístupom eliminovať.

Z vymedzenia cieľovej skupiny mediálnej výchovy v Štátnom vzdelávacom programe vyplýva, že bude nevyhnutné vypracovať projekty mediálnej výchovy pre všetky druhy stredných škôl (stredné odborné školy, konzervatóriá a. i.) a mediálnu výchovu čiastočne prispôbiť zameraniu školy.

Vzhľadom na vek tejto cieľovej skupiny, stupeň osobnostného vývinu, predpokladaný „konzum“ médií a skúsenosti s novými komunikačnými technológiami je potrebné koncepciu mediálnej výchovy pre túto cieľovú skupinu pripraviť v atraktívnej forme a s prvkami praktickej tvorby mediálnych obsahov alebo médií samotných.

Témy mediálnej výchovy by mali byť náročnejšie a vymedzené v kontexte aktuálnych spoločenských javov a situácií.

Príkladom odporúčaných tém na tomto stupni vzdelávania by mohli byť:

- mediálny priemysel, vplyv politických a ekonomických záujmov na fungovanie médií,
- história médií a filmu na pozadí spoločensko-politických udalostí,
- vývoj mediálnej oblasti na Slovensku,
- mediálna tvorba - žánre, formy,
- mienkotvorná a bulvárna tlač, ich úloha a miesto v spoločnosti,

³⁷⁾ Štátny vzdelávací program pre gymnáziá v Slovenskej republike ISCED 3A – Vyššie sekundárne vzdelávanie, ŠPÚ 2008, dostupné:

http://www.statpedu.sk/documents//16/vzdelavacie_programy/statny_vzdelavaci_program/isced3a_jun30.pdf

- výskumy médií, aktuálna spotreba a vybavenosť domácností médiami a novými komunikačnými prostriedkami,
- vplyv médií a komunikácie prostredníctvom nových komunikačných technológií na študenta a jeho osobný život,
- analýza televízneho a rozhlasového spravodajstva,
- rozbor najnovších slovenských filmov a hudobných štýlov obľúbeného rádia,
- rozprávky v živote detí, hrdinova, sebareflexia študenta,
- mediálne hviezdy, životný štýl („byť in“) a reklama,
- „paparazzi“ a právo na súkromie,
- základný vstup do práv duševného vlastníctva vo vzťahu k médiám a mediálnym obsahom (najmä čo je autorské právo, sťahovanie z internetu, kopírovanie CD, DVD),
- digitalizácia médií a mnohé ďalšie.

Vzhľadom na cieľovú skupinu sa odporúča pracovať s médiami a viesť praktické cvičenia, v rámci ktorých môžu byť súčasťou mediálnej výchovy vydávanie školského časopisu, založenie školskej internetovej televízie alebo tvorba (audiovizuálneho diela, žurnalistických žánrov, školskej web stránky).

V rámci mediálnej výchovy na tejto úrovni poskytuje veľa možností napr. projekt „TASR v škole“, v rámci ktorého by si mohli študenti stredných škôl vyskúšať byť „dopisovateľmi“ alebo tvoriť na základe agentúrneho servisu spravodajstvo v školskom časopise alebo internetovej televízii.

3.5 Mediálna výchova dospelých

Vzhľadom na to, že v podmienkach Slovenska neboli realizované výskumy zamerané na dospelú populáciu a neexistuje databáza poznatkov vo vzťahu k akceptácii nových komunikačných prostriedkov, ich využívaniu a úrovni zručností dospeléj populácie, tvorba koncepcie mediálnej výchovy predpokladá vstupný projekt s formulovaním základných východísk a zámerov vo vzťahu k aktuálnemu stavu. Na začiatku bude nevyhnutné formulovať základné teoretické a metodologické východiská k tejto úrovni mediálnej výchovy, realizovať výskum zameraný na súčasný stav mediálnej gramotnosti dospeléj populácie Slovenska.

Cieľovou skupinou na tejto úrovni je populácia Slovenska, a to veková skupina nad 20 rokov, pričom horná veková hranica zostáva nateraz otvorená. V súčasnosti nie je možné odhadnúť potreby budúcich seniorov, ktorí majú v súčasnosti napr. 50 a viac rokov a nové komunikačné technológie sú súčasťou ich sveta (s možnými výraznými rozdielmi v užívaní a akceptácii). Mediálna výchova dospeléj populácie bude zameraná najmä na prevenciu generačného zaostávania a sociálneho vylúčenia, ale aj ochranu znevýhodnených skupín. V prevažnej miere bude zameraná na aktualizáciu schopností a zručností jednotlivcov v nadväznosti na vývoj médií, nových komunikačných technológií a systémov komunikácie. Predpokladom však je, že dospeléj populácie sa bude týkať terciárna a špecifická mediálna výchova. Predovšetkým seniorov a skupín s nižším vzdelaním sa môžu týkať potenciálne sféry ohrozenia a bude potrebné zvyšovať úroveň ich mediálnej gramotnosti vo vzťahu k ochrane pred mediálnymi obsahmi a službami, ktoré by ich mohli svojou povahou ohroziť a spôsobiť im akýkoľvek druh ujmy.

Špecifickou skupinou dospeléj populácie budú rodičia (starí rodičia) detí a dospievajúcej mládeže. Okrem možného zvyšovania mediálnej gramotnosti a aktualizácie špecifických kompetencií sa u tejto skupiny dospeléj populácie bude vzdelávanie a systém

poradenstva týkať „konzumu“ médií ako aj využívania nových komunikačných technológií ich deťmi (vnukmi, vnučkami), ako aj prostriedkom a spôsobom ochrany detí pred nezákonnými a škodlivými obsahmi. Inými špecifickými skupinami môžu byť seniori, matky na materskej dovolenke, potenciálni študenti univerzít tretieho veku, znevýhodnené skupiny populácie, nezamestnaní, sociálne slabší a iní.

Koncepcia mediálnej výchovy dospelých predpokladá množstvo aktivít a činností tak vo vzťahu k tvorbe koncepcie, ale aj vo vzťahu k samotnej cieľovej skupine (informačná kampaň, propagácia, príprava lektorov, centrá mediálnej výchovy atď.). Cieľ, obsah a forma mediálnej výchovy dospelých budú určované primárnymi sociodemografickými znakmi konkrétnej cieľovej skupiny dospeléj populácie.

Obsahom mediálnej výchovy dospeléj populácie sa môžu stať v budúcnosti napr. zvyšovanie mediálnej gramotnosti (seniorov) vo vzťahu k poskytovaným službám v informačnej spoločnosti e-vzdelávanie, e-Government, e-health (elektronická zdravotná starostlivosť) a tele-health (poskytovanie zdravotníckych služieb pomocou telekomunikačných technológií), ale aj iné, ktoré môže priniesť vývoj technológií. Cieľom mediálnej výchovy by mala byť príprava na príchod služieb nových komunikačných technológií a prevencia voči sociálnemu vylúčeniu alebo sociálnej diskriminácii. Súčasťou vzdelávacieho procesu tejto cieľovej skupiny bude aj oblasť práv duševného vlastníctva vo vzťahu k médiám a mediálnym obsahom.

Mediálna výchova dospelých môže mať formu cyklických vzdelávacích programov (akreditované kurzy, školenia, workshopy a. i.) spojených s praktickými tréningami alebo cvičeniami. Doplnkovými formami môžu byť klubové stretnutia, okrúhle stoly, diskusie, prezentácie a poradne. Konkrétne vzdelávacie programy by mohli byť realizované prostredníctvom existujúcej siete regionálnych a miestnych kultúrnych a osvetových centier. Tak ako pri deťoch v predškolskom veku, aj pri dospeléj populácii je jednou z možných foriem aj projekt mediálnej výchovy prostredníctvom televízneho a rozhlasového vysielania. Výhodou projektu pre cieľovú skupinu by bola opäť časová a priestorová nenáročnosť.

Vo vzťahu k dospeléj populácii bude nevyhnutné uskutočniť kontinuálnu informačnú kampaň s propagáciou mediálnej výchovy a praxe z iných krajín Európy, kde má mediálna výchova už tradíciu.

4 Predpoklady fungovania systému mediálnej výchovy

4.1 Základné piliere mediálnej výchovy

Predpokladom napĺňania cieľov a plnenia funkcií mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania je tvorba efektívneho systému s dostatočným personálnym, materiálno-technickým a finančným zabezpečením. Vzhľadom na to, že mediálna výchova je multidisciplinárnu kategóriou, tento systém predpokladá vytvorenie štrukturálnych a interpersonálnych vzťahov medzi subjektmi z oblasti kultúry, školstva, pedagogiky, prevencie pred nevhodnými obsahmi, komunikačných technológií, akademických spoločenskovedných disciplín, výskumu ale aj samotných médií.

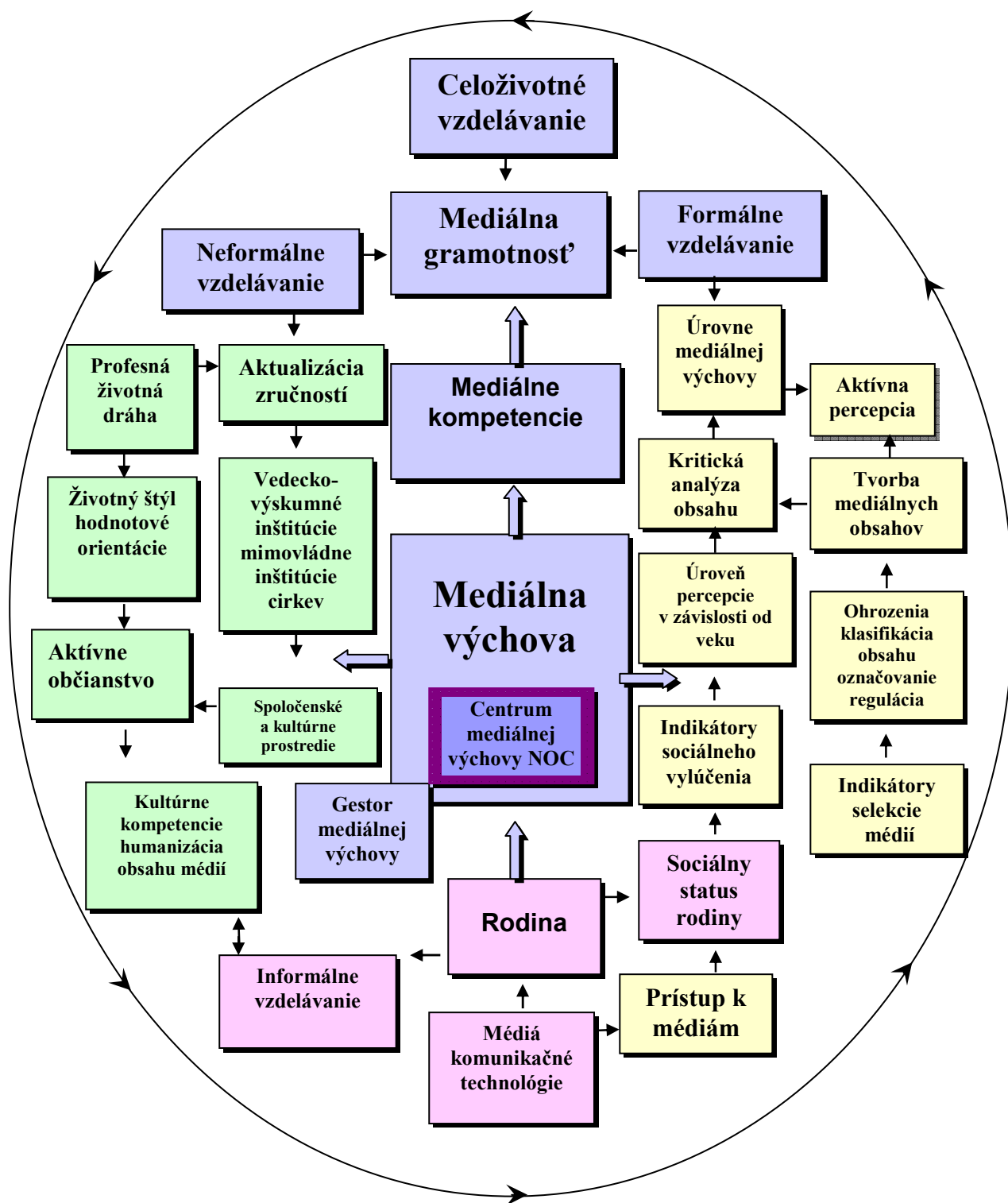
Podľa doterajších skúseností európskych krajín, v ktorých má mediálne vzdelávanie už bohatú tradíciu, systém mediálnej výchovy a plnenie jej funkcií stojí na niekoľkých pilieroch, ktoré sú súčasne aj predpokladom jeho úspešnej implementácie do praxe. Sú to predovšetkým:

- a) zaradenie mediálnej výchovy do školských osnov a efektívny systém vzdelávania učiteľov (didaktické materiály, učebnice pre oblasť mediálnej výchovy),
- b) systém hodnotenia a merania úrovne mediálnej gramotnosti,
- c) existencia systému asistencie a poradenstva v oblasti mediálnej výchovy,
- d) existencia stabilnej verejnej inštitúcie, ktorá má na starosti koordináciu problematiky mediálnej výchovy v krajine a jej verejnú prezentáciu,
- e) aktivity regulačných orgánov a občianskeho sektora v oblasti mediálnej výchovy,
- f) účasť médií na aktivitách a programoch súvisiacich s mediálnou výchovou,
- g) participácia mediálneho priemyslu (vydavatelia, vysielatelia, reklamné agentúry atď.) na aktivitách a programoch súvisiacich s mediálnou výchovou,
- h) povedomie verejnosti o problematike mediálnej výchovy,
- i) existencia stimulov a podporných programov zameraných na mediálnu produkciu samotných občanov (deti, mládež, rodičia, starší občania, dospelí, znevýhodnené skupiny ap.),
- j) existencia výskumu v oblasti mediálnej výchovy,
- k) účasť v medzinárodných sieťach a spolupráca s partnermi na medzinárodnej úrovni,
- l) účasť rodičov v projektoch mediálneho vzdelávania.³⁸⁾

Predpoklady na vytvorenie efektívneho a účinného systému podľa uvedeného výpočtu základných pilierov v podmienkach Slovenskej republiky existujú. Cieľom je dosiahnuť, aby všetky tri podsystémy mediálnej výchovy, a to mediálna výchova v oblasti formálneho, neformálneho ako aj informálneho vzdelávania boli navzájom prepojené a dopĺňali sa (Graf č. 2). Ako subsystém celoživotného vzdelávania bude mediálna výchova štruktúrou svojich vzťahov vytvárať priame väzby na štátne inštitúcie, vzdelávacie a vedecko-výskumné inštitúcie, regulačné, samoregulačné a profesijné orgány, rodinu, cirkvi, mimovládne a nezávislé inštitúcie, nezávislých odborníkov ako aj samotné médiá.

³⁸⁾ Štúdia o súčasných trendoch a prístupoch k mediálnej gramotnosti v Európe, Universidad Autonoma de Barcelona, [on-line], 2007, 141 s, dostupné: <http://ec.europa.eu/avpolicy/medialiteracy/docs/studies/study.pdf>

Graf č. 2 – Mediálna výchova v systéme celoživotného vzdelávania

V prvom rade tvorba systému mediálnej výchovy predpokladá vytvorenie centra, ktoré bude všetky činnosti súvisiace s mediálnou výchovou v procese celoživotného vzdelávania zastrešovať a koordinovať. Pre koncepciu bol zvolený pracovný názov centrum.

Činnosti a prvé kroky nevyhnutné pre tvorbu efektívneho systému mediálnej výchovy:

- zriadenie centra,
- zmapovanie činností v oblasti mediálnej výchovy a jej úrovne v Slovenskej republike,
- vytvorenie siete inštitucionalizovaných vzťahov so všetkými zainteresovanými subjektmi v Slovenskej republike,
- vyhodnotenie efektivity dosiahnutých výsledkov,
- nadviazanie spolupráce s verejnoprávnymi médiami a regulačnými orgánmi,
- realizovanie reprezentatívneho výskumu mediálnej gramotnosti v Slovenskej republike tak detí a dospelujúcej mládeže, ako aj dospeljej populácie,
- predloženie projektu efektívneho systému mediálnej výchovy pre oblasť neformálneho vzdelávania,
- nadviazanie spolupráce s medzinárodnými vládnyimi inštitúciami (krajiny, kde má mediálna výchova tradíciu), skordinovanie zapojenia Slovenska do medzinárodných sietí, združení a iniciatív zameraných na mediálnu výchovu,
- zorganizovanie medzinárodnej konferencie o mediálnej gramotnosti,
- informačná kampaň o mediálnej výchove smerom k verejnosti.

Mediálna výchova vo formálnom vzdelávaní spadá do kompetencie rezortu školstva, mediálnu výchovu v neformálnom vzdelávaní bude koordinovať centrum. Systém mediálnej výchovy bude otvoreným systémom. Vzťahy medzi jednotlivými subjektmi budú tvorené na báze rovnocennosti, participácie a spolupráce. Efektivita celého systému a účinky mediálnej výchovy budú závisieť od súčinnosti všetkých zainteresovaných subjektov a od schopností akceptácie a prispôsobovania sa neustálemu vývoju a zmenám v mediálnom prostredí.

4.2 Subjekty mediálnej výchovy, kompetencie

Základným predpokladom fungovania systému mediálnej výchovy je vymedzenie gestora mediálnej výchovy, úrovni zodpovednosti a kompetencií jednotlivých subjektov v tomto systéme, ako aj vymedzenie úloh štátnej správy v tomto systéme. Významné postavenie a úlohy v systéme mediálnej výchovy by mali zastávať a plniť verejnoprávne médiá, nezávislé inštitúcie, cirkvi, občianske združenia, nezávislí odborníci a verejnosť.

Model efektívneho a flexibilného systému mediálnej výchovy predpokladá prepojenie aktivít štátu s aktivitami mimovládneho a občianskeho sektora, a to na horizontálnej ako aj vertikálnej úrovni. Na pozadí vzájomnej konfrontácie, výmeny informácií a skúseností je cieľom prepojenia týchto aktivít vytvorenie koordinovaného vzdelávacieho systému. Prienik jednotlivých činností, projektov a parciálnych výsledkov vylúči možnosť duplicity alebo opakovania tých istých činností alebo zámerov a vytvorí predpoklady pre kontinuálny vývoj všetkých parciálnych častí a tvorbu stratégie prerozdelenia jednotlivých činností v tejto oblasti. Pri implementácii mediálnej výchovy do praxe je možné koordináciou a prienikom činností dosiahnuť vyššiu efektivitu, ale aj úsporu finančných prostriedkov.

Zaradením úlohy spracovať koncepciu do programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky, schválením Stratégie celoživotného vzdelávania a zaradením mediálnej výchovy do štruktúry formálneho vzdelávania gesciu nad mediálnou výchovou prebral štát.

Priamymi nástrojmi štátu na podporu mediálnej výchovy sú:

1. vytvorenie podmienok na zabezpečenie a uľahčenie činností všetkých zainteresovaných subjektov (prijatie strategických materiálov a dokumentov, legislatívne nástroje),
2. vytvorenie inštitucionálneho prostredia,
3. vytvorenie systému podpory (priame financovanie, dotácie, granty, daňový systém a. i.),
4. systémy regulácie a kontroly (regulačné orgány, podpora samoregulačných mechanizmov a. i.).

Priama podpora štátu v systéme mediálnej výchovy v procese celoživotného vzdelávania sa bude týkať predovšetkým mediálnej výchovy v oblasti formálneho vzdelávania a mediálnej výchovy oblasti neformálneho vzdelávania.

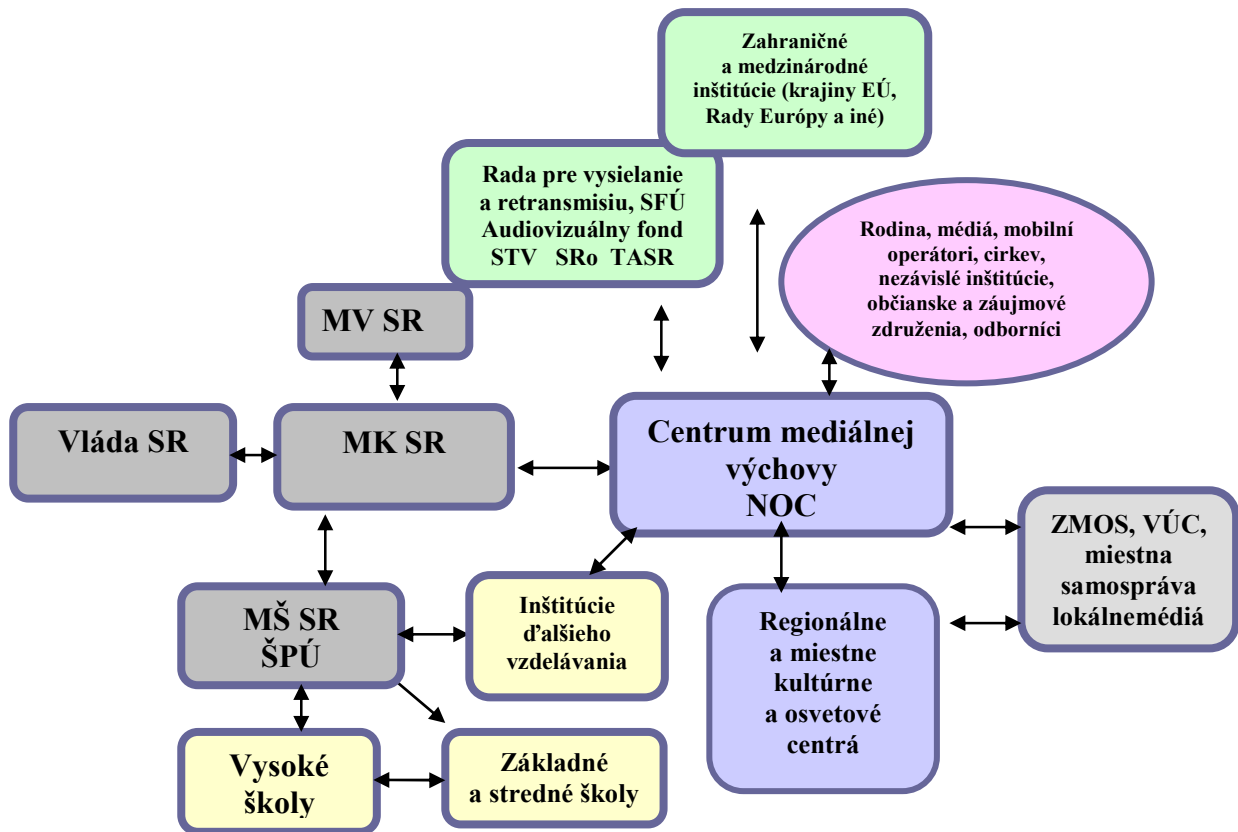
Kompetencie v rámci štátnej správy pre oblasť mediálnej výchovy budú prerozdelené medzi rezortom školstva a rezortom kultúry. Do kompetencie Ministerstva školstva Slovenskej republiky spadá mediálna výchova vo formálnom vzdelávaní, akreditácia vzdelávacích programov a príprava pedagógov mediálnej výchovy. Do kompetencie ministerstva spadá koordinácia mediálnej výchovy v oblasti neformálneho vzdelávania, spolupodieľanie sa na tvorbe koncepcie mediálnej výchovy a na príprave vzdelávacích programov mediálnej výchovy pre oblasť neformálneho vzdelávania, tvorba systému vzdelávania, ako aj kontrola plnenia cieľov a efektivity systému mediálnej výchovy v procese celoživotného vzdelávania v podmienkach Slovenskej republiky. Pre zabezpečenie účinného a flexibilného systému mediálnej výchovy je nevyhnutná spolupráca oboch rezortov.

V rezorte kultúry bude zabezpečovať plnenie cieľov pre oblasť mediálnej výchovy centrum, ktoré bude plniť všetky úlohy spojené so zabezpečením a uplatňovaním mediálnej výchovy v praxi a v trojročných intervaloch predkladať ministerstvu správu o aktuálnom stave, plnení cieľov a efektivite mediálnej výchovy.

Prerozdelenie kompetencií a úloh jednotlivých subjektov (Graf č. 3) v systéme mediálnej výchovy:

- ministerstvo – kontrola plnenia úloh a efektivity mediálnej výchovy,
- centrum – koordinácia činností, zabezpečenie uplatňovania mediálnej výchovy v oblasti celoživotného vzdelávania (neformálne vzdelávanie), metodická činnosť,
- Ministerstvo školstva Slovenskej republiky – mediálna výchova v oblasti formálneho vzdelávania, akreditácia vzdelávacích programov, vzdelávanie pedagógov, zabezpečenie kontinuálneho vzdelávania,
- vysoké školy, univerzity – príprava pedagógov, koncepčná činnosť, výskumy,
- regulačné orgány – vyhodnocovanie vývojových tendencií a systému regulácie v oblasti médií s dôrazom na ochranu maloletých pred špecifickými obsahmi,
- Audiovizuálny fond – podporná činnosť,
- verejnoprávne médiá (STV, SRO, TASR) – podporná činnosť (výroba programov, projektov mediálnej výchovy), informačná a propagačná činnosť,
- cirkev, občianske združenia, nezávislí odborníci – tvorba a realizácia projektov vo vzťahu k parciálnym oblastiam a špecifickým cieľovým skupinám (koncepčná a vzdelávacia činnosť), výskumná činnosť,
- verejnosť, cieľové skupiny, rodičia – participačné aktivity (deklarovanie potrieb, podnety, nahlasovanie protizákonných obsahov a služieb).

Graf č. 3 – Subjekty mediálnej výchovy

Pri tvorbe systému mediálnej výchovy bude cieľom dosiahnutie optimálnej vyváženosti jednotlivých činností tak, aby bol systém mediálnej výchovy flexibilný a dynamický.

Financovanie systému mediálnej výchovy bude vyžadovať tak verejné, ako aj súkromné zdroje. Podstatnú úlohu v oblasti financovania bude však zohrávať štát, ktorý by mal podporovať činnosť centra, ale aj občianskych združení a cirkví (aj prostredníctvom špecifických grantových systémov, daňového systému a. i.). Projekty so špecifickým parciálnym záberom je možné financovať aj z prostriedkov Európskej únie a predpokladá sa aj finančná spoluúčasť a podpora zo strany súkromných spoločností (aj fondov a nadácií).

Financovanie systému mediálnej výchovy, jeho jednotlivých podsystémov a zložiek bude viaczdrojové. V závislosti od úrovne a formy vzdelávania, ale aj znakov cieľovej skupiny, ho môžu dopĺňať aj účastnícke poplatky. Štát by mal v budúcnosti (či už formou grantov, dotácií, daňového systému) zabezpečiť podmienky na podporu aktivít všetkých zainteresovaných subjektov.

4.3 Centrum mediálnej výchovy

Centrum bude koordinátorom činností v oblasti mediálnej výchovy, bude sa podieľať na tvorbe koncepcie, výskumov, zámerov a projektov rozvoja systému mediálnej výchovy v podmienkach Slovenskej republiky. Centrum bude zabezpečovať metodickú a analytickú činnosť, pri vytváraní systému mediálnej výchovy bude spolupracovať so všetkými

zainteresovanými subjektmi z rezortov kultúry a školstva, z oblasti spoločenskovedných disciplín, s nezávislými inštitúciami a odborníkmi.

Činnosť, zameranie a kompetencie centra:

- predkladá koncepcie tvorby a rozvoja efektívneho systému mediálnej výchovy v podmienkach Slovenskej republiky (strategické zámery, dlhodobé koncepcie rozvoja oblasti, parciálne projekty),
- koordinuje činnosti v oblasti mediálnej výchovy,
- vytvára stratégiu financovania a organizácie mediálnej výchovy,
- spolupracuje s rezortom školstva na rozvoji koncepcie mediálnej výchovy vo formálnom vzdelávaní (vzdelávanie pedagógov, lektorov a. i.),
- vytvára a predkladá koncepciu mediálnej výchovy v neformálnom vzdelávaní,
- spolupodieľa sa a zabezpečuje realizáciu mediálnej výchovy vo vzťahu k jednotlivým špecifickým skupinám,
- zabezpečuje a realizuje výskum v oblasti mediálnej výchovy a mediálnej gramotnosti, médií a nových komunikačných technológií,
- zúčastňuje sa na príprave zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov pre oblasť vzdelávania a médií,
- spolupracuje s orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy, nezávislými inštitúciami, cirkvami, občianskymi združeniami a nezávislými odborníkmi, vytvára sieť inštitucionalizovaných vzťahov so všetkými zainteresovanými subjektmi v Slovenskej republike,
- spolupracuje s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky (Policajným zborom Slovenskej republiky) pri prevencii šírenia obsahov a programov v rozpore so zákonom,
- spolupracuje s Radou pre vysielanie a retransmisiu, Slovenským filmovým ústavom, Audiovizuálnym fondom, Slovenskou televíziou, Slovenským rozhlasom, Tlačovou agentúrou Slovenskej republiky, stavovskými organizáciami z oblasti médií a nových komunikačných technológií,
- spolupracuje s Úradom priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky a s Ústavom práva duševného vlastníctva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v oblasti autorského práva, práv súvisiacich s autorským právom a v oblasti práv priemyselného vlastníctva (spoločne oblasť práva duševného vlastníctva) vo vzťahu k médiám a mediálnym obsahom, najmä v spojení s osvetovou činnosťou a výchovou k zodpovednému prístupu k duševnému vlastníctvu v rámci základných kompetencií mediálnej gramotnosti,
- nadväzuje spoluprácu a vymieňa si informácie s medzinárodnými inštitúciami a koordinuje zapojenia Slovenska do medzinárodných sietí, združení a iniciatív zameraných na mediálnu výchovu,
- participuje alebo sprostredkuje účasť na európskych projektoch zameraných na oblasť mediálnej výchovy,
- organizuje medzinárodné konferencie, semináre a podporuje verejnú diskusiu o formách, obsahu a účinkoch mediálnej výchovy,
- zúčastňuje sa alebo participuje na organizovaní výstav, festivalov, súťaží a iných foriem verejných aktivít s možnosťou prezentácie projektov mediálneho vzdelávania, jeho účinkov, ale aj mediálnej tvorby detí a mládeže,
- poskytuje poradenstvo v oblasti mediálnej výchovy a ochrany špecifických skupín populácie pred nezákonnými a nevhodnými obsahmi,

- zabezpečuje informačnú kampaň o mediálnej výchove smerom k verejnosti, na svojej internetovej stránke informuje verejnosť o aktivitách centra a sprístupňuje aktuálne informácie.

Prvými úlohami centra budú predloženie Konceptie mediálnej výchovy v oblasti neformálneho vzdelávania a Projektu realizácie a zabezpečenia mediálnej výchovy pre oblasť neformálneho vzdelávania v podmienkach Slovenskej republiky. Nemenej dôležitým bude spracovanie Stratégie spolupráce s regionálnymi a miestnymi kultúrnymi a osvetovými centrami, zabezpečenie koordinátorov a lektorov špecifických úrovní mediálnej výchovy a informačnej kampane. Dôležitým partnerom centra na regionálnej a miestnej úrovni budú VÚC, školské úrady, miestne samosprávy a členovia medzirezortnej pracovnej skupiny. Na tejto úrovni je možné do projektu mediálnej výchovy zapojiť aj lokálne televízie, ktoré by mohli na miestnej úrovni mediálnu výchovu propagovať, sprostredkovať verejnosti aktuálne informácie alebo priamo zaradiť určitú špecifickú oblasť mediálnej výchovy do vysielania. Na celoštátnej úrovni bude centrum participovať na dotváraní koncepcie mediálnej výchovy v neformálnom vzdelávaní, mapovať aktivity jednotlivých univerzít, nezávislých subjektov a nezávislých odborníkov a výsledky bude za Slovenskú republiku sumarizovať a vyhodnocovať. Na základe analýz a hodnotenia dosiahnutých výsledkov bude centrum v spolupráci so všetkými zainteresovanými subjektmi formulovať odporúčania a návrhy pre ďalšiu činnosť na tej ktorej úrovni mediálnej výchovy.

Mediálna výchova môže byť realizovaná formou krátkodobých alebo dlhodobých tematicky rozdelených cyklov, ale aj formou pravidelných tematických stretnutí, víkendových podujatí, prázdninových táborov, formou kampaní alebo otvorených klubov a ďalších foriem. Špecifickou oblasťou činnosti by mala byť mediálna výchova rómskej populácie, tak detí ako aj dospelaj populácie.

Centrum sa bude spolupodieľať na vytváraní podmienok pre vznik samostatného študijného programu mediálna výchova v rámci vysokoškolskej prípravy študentov, aby bol zabezpečený dostatočný počet učiteľov, vychovávateľov alebo lektorov mediálnej výchovy tak na školách ako aj v oblasti neformálneho vzdelávania. Okrem toho by však mala byť mediálna výchova integrálnou súčasťou komplexnej prípravy pedagógov alebo kultúrnych pracovníkov. V závislosti od vývoja danej oblasti bude musieť byť vzdelanie pedagógov aktualizované a dopĺňané, v budúcnosti by mohlo práve centrum v rámci kontinuálneho vzdelávania poskytovať aktualizácie, inovačné prípadne špecializačné vzdelávanie pedagógov a lektorov mediálnej výchovy.

V rámci činnosti centra bude dôležité miesto patriť spolupráci s verejnoprávnymi médiami, ktoré môžu zohrávať významnú úlohu pri propagácii a zverejňovaní aktuálnych informácií z tejto oblasti, ale ich vklad môže byť aj v zaradení mediálnej výchovy do ich programovej ponuky. Z príslušných právnych predpisov vyplýva pre verejnoprávne médiá povinnosť vysielat' väčšinový podiel programov vo verejnom záujme, medzi ktoré patria aj programy zamerané na výchovu a vzdelávanie. Práve Slovenská televízia zaradila do štruktúry vysielania na rok 2010 Cyklus o mediálnej výchove, ktorý by mal obsahovať 40 častí v trvaní 13 minút³⁹). Zaradenie tohto cyklu do programovej ponuky môže byť dôležitým podnetom pre spoluprácu do budúcnosti.

Nemenej dôležitá bude spolupráca s Audiovizuálnym fondom, ktorý bol zriadený ako verejnoprávna inštitúcia na podporu a rozvoj audiovizuálnej kultúry a priemyslu. Už v štruktúre programu podpornej činnosti na rok 2010, ktorá bola schválená Radou Audiovizuálneho fondu, je do Programu 3 - Podpora výskumu, vzdelávania, výchovy a

³⁹) Dodatok č.1 na rok 2010 k Zmluve o obsahoch, cieľoch a zabezpečení služieb verejnosti v oblasti televízneho vysielania na roky 2010-2014.

edičnej činnosti zaradené vzdelávanie v oblasti audiovizuálnej výchovy ako metódy zvyšovania úrovne mediálnej gramotnosti.

Významnou bude i spolupráca s Ústavom práva duševného vlastníctva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, ktoré je jediným vedeckým pracoviskom pre oblasť práva duševného vlastníctva v Slovenskej republike. V rámci uvedenej spolupráce budú kľúčovými otázkami rozširovania povedomia o duševnom vlastníctve, jeho význame, ochrane a používaní predmetov duševného vlastníctva v kontexte mediálnej výchovy. Prínosom do tvorby koncepcie mediálnej výchovy môže byť oblasť audiovizuálnej tvorby a ponuka Slovenského filmového ústavu (ďalej len „SFÚ“), ktorý bude taktiež významným partnerom centra. Pre oblasť vzdelávania umožňuje SFÚ prístup k audiovizuálnemu dedičstvu, k dispozícii má špeciálnu knižnicu a mediatéku, v prípade potreby ako pomôcku na študijné účely vykonáva bibliografickú, rešeršnú, metodicko-poradenskú činnosť a edičnú činnosť. Nakoľko spolupracuje s filmovými školami (VŠMU Bratislava, Akadémia umenia Banská Bystrica, Stredná priemyselná škola animácie Bratislava a ďalšie) môže prezentovať tvorbu študentov spolu s odbornými prednáškami na tému študentskej tvorby a možností štúdia. SFÚ je tradičným partnerom Asociácie slovenských filmových klubov (ďalej len „ASFK“), s ktorou pracuje na projektoch venovaných filmovému vzdelávaniu pre stredné i vysoké školy, v rámci tejto spolupráce sú rozpracované projekty Otvorené vnímanie, Filmy pre školy a Malý zlatý fond kinematografie. Každoročne SFÚ a ASFK predstavujú prehliadku Projekt 100, ktorá prináša do kín a sieti filmových klubov významné a hodnotné diela svetovej a domácej kinematografie. V rámci edičnej činnosti SFÚ vydáva odbornú filmologickú literatúru a edíciu slovenských filmov z fondov SFÚ na DVD nosičoch. Audiovizuálna resp. filmová výchova môže byť súčasťou mediálnej výchovy, môže sa vyučovať ako samostatný cyklus a na umeleckých školách sa môže popri mediálnej výchove vyučovať ako samostatný predmet.

Jednou z hlavných činností centra bude výskumná činnosť, ktorej súčasťou bude tak základný ako aj aplikovaný výskum. Predmetom záujmu aplikovaného výskumu budú napr. efektivita a účinky mediálnej výchovy, aktuálny stav úrovne mediálnej gramotnosti obyvateľov Slovenskej republiky (napr. v dvojročných intervaloch), systematický výskum so záberom na špecifické aspekty a dimenzie mediálnej gramotnosti, využívanie médií a nových komunikačných technológií v závislosti od sociodemografických znakov, výskum so záberom na jednotlivé médiá a komunikačné služby, ale aj iné špecifické okruhy.

Základný výskum bude zameraný na vývoj mediálneho prostredia v Slovenskej republike, vývoj správania recipientov v závislosti od vývoja médií a nových komunikačných technológií. Parciálnymi oblasťami základného výskumu môžu byť napr. vplyv špecifických obsahov a služieb na užívateľov (s dôrazom na deti a dospelujúcu mládež, seniorov a znevýhodnené skupiny populácie), tendencie zmien v ponuke médií a špecifické okruhy vo vzťahu k jednotlivým typom médií a komunikačným službám. Výsledky výskumnej činnosti, závery a odporúčania budú využívané pri tvorbe koncepcie mediálnej výchovy, pre prax a exekutívu, budú sprístupňované pravidelne verejnosti.

Dôležitou oblasťou, ktorá by mala byť predmetom záujmu centra a jednou z najdôležitejších tém mediálnej výchovy budú nové komunikačné technológie (internet a mobilné telefóny). Nástupom komerčných televízií a neskôr aj prvých videohier, sa začali psychológovia, sociológovia, odborníci z oblasti žurnalistiky, pedagógovia a aj rodičia zaoberať „konzumom televízie“ a vplyvom programovej ponuky najmä na deti a dospelujúcu mládež. Problémom sa stali pornografické a erotické programy, neskôr nastupujúci trend násilia, agresivity a hororov na televíznych obrazovkách. Do popredia výskumných zámerov sa postupne dostávali otázky „virtuálneho sveta“, jeho vplyvu a možnej miery stotožnenia sa s ním. Výsledkom diskusií, záverov výskumov a odporúčaní sú regulačné opatrenia vo vzťahu k programovým ponukám televízií, systémy označovania programov a hier, ale aj „časové

opony“ a samoregulačné aktivity a etické kódexy médií. V súčasnosti sa násilie z obrazoviek nestratilo, je však „obohatené“ novými výrazovými prostriedkami. Okrem toho, že sa prostredníctvom internetu voľne ponúka pornografia (vo všetkých možných formách) alebo pedofilné obsahy, na internete je možné nájsť „zavesené“ skutočné príbehy natočené desať až štrnásťročnými deťmi (ich sexuálne zážitky, upálenie mačky a. i.), ktorých šírenie navyše umožňuje aj mobilná sieť. Niektorí výrobcovia porna dokonca zámerne využívajú videá s detským pornom na poskytnutie fór (miest) kam môžu deti posielat' svoje materiály, aby sa stali slávne. Deti môžu použiť webkamery a mobilné telefóny na to, aby napodobnili to, čo vidia on-line, nafilmovali seba a priateľov a následne zavesili film na ponúkané miesto (jednotka špecializovaná na internetovú kriminalitu v Soule odhalila skupinu siedmich žiakov základných a stredných škôl vo veku od 8 do 13 rokov, ktorí viedli komunitu o „perverznom sexe“ na internete, zverejňovali tabuľu obrázkov „ako na to“, a to aj s popisom sadomasochistických metód na dosiahnutie sexuálnej rozkoše). Okrem týchto programových ponúk a služieb na internete sa môžu užívatelia inšpirovať voľne dostupnými neonacistickými, rasistickými či teroristickými teóriami obohatenými vysokou dávkou propagandistických prvkov.

Za pomerne krátke obdobie sú na základe výskumov a analýz, ale aj osobných skúseností, zostavované zoznamy ohrození resp. obáv, ktoré vo vzťahu k deťom a mládeži (ale aj dospelaj populácie) prináša internet. Štúdia „Vplyvy sprostredkovaného násilia“⁴⁰⁾ na základe obáv vyjadrovaných vo verejnej diskusii, založenej na existujúcich obsahoch, prípadoch a javoch na internete a v závislosti od charakteru obsahu takéto zoznam predstavuje. Ohrozenia alebo obavy vyplývajúce z internetu:

- sexuálne obsahy (pre dospelých, uznané za nevhodné pre deti), pornografia (jemná, tvrdá), násilná pornografia, detská pornografia,
- nevyžiadané osobné sexuálne kontakty,
- detský „grooming“ (zvádzanie) so sexuálnym motívom,
- pedofília a iné sexuálne zneužívanie, útoky v reálnom živote.

Obavy týkajúce sa fyzického a mentálneho násilia:

- obscénny jazyk, vyobrazenie hrubého násilia,
- návody na výrobu zbraní,
- násilnícke sekty,
- „cyber-bullying“ (šikana na internete),
- „happy slapping“ (obeť násilia je napadnutá, nasnímaná a zverejnená na internete),
- stalking (obsesívne prenasledovanie),
- iné druhy obťažovania alebo narušenie osobnej integrity (napr. uverejňovanie urážajúcich alebo ponižujúcich fotografií na internete),
- šikanovanie, zneužívanie a útoky v reálnom živote.

Obavy týkajúce sa ideológie a hodnôt:

- manipulácia/dezinformácie,
- diskriminácia všetkých druhov, prejavy xenofóbie, rasizmu a nenávisti,
- neželaná politická propaganda/ideológia, terorizmus,
- náboženské sekty,
- útoky v reálnom živote (rasistické, politické alebo náboženské zneužívanie).

Obavy z neželaných životných štýlov:

- zobrazovanie a podnecovanie nezdravého zaobchádzania s telom (napr.: anorexia, bulímia, seba ubližovanie),

⁴⁰⁾ Feilitzen, C.: Vplyvy sprostredkovaného násilia, NORDICOM, Göteborg, 2009

- návody na výrobu drog,
- nadmerné hráčstvo,
- navádzanie na zločiny, navádzanie na samovraždy,
- obsahy vytvárané užívateľmi uvedených životných štýlov.

Obavy z marketingu a ekonomiky:

- nadmerný vplyv reklamy, nové formy individuálne zacielenej reklamy, nové formy skrytej reklamy,
- ekonomické podvody a krádeže, virtuálne krádeže, „hacking“ (počítačová kriminalita),
- nelegálne „sťahovanie“, porušovanie autorského práva,
- „phishing“ (zameraný na heslá, čísla kreditných kariet, atď.).

Obavy z kontroly:

- orgány kontroly alebo regulácia informácií a prejavov šírených internetom,
- orgány kontrolujúce súkromné obsahy a správanie sa na internete,
- komerčný zber a vytváranie databáz osobných údajov a informácií o správaní sa na internete,
- nahrávanie/uverejňovanie osobných údajov, informácií a prejavov, ktoré sa stávajú verejne dostupnými bez súhlasu osoby a o konsekvenciách do budúcnosti (ako napr. neželané kontakty, nezamestnanosť, atď.).

Obavy z používania internetu „per se“:

- nadmerné používanie, izolácia,
- vírusy, spam (nevyžiadaná elektronická pošta).

Podľa samotnej autorky štúdie vzhľadom na relatívne krátke časové obdobie pôsobenia alebo využívania internetu zoznam nie je kompletný a čiastočne odzrkadľuje obavy z pohľadu dospelého človeka.

Podpornými činnosťami centra vo vzťahu k verejnosti môže byť vydávanie časopisu alebo bulletinu „Mediálna výchova“, ktorý by mal byť obsahovo zameraný na aktuálne problémy, nové informácie a mal by slúžiť ako metodická pomôcka pre orientáciu verejnosti v danej oblasti. Centrum bude vytvárať poradenský servis tak vo vzťahu k verejnosti ale aj smerom k činnosti všetkých zainteresovaných subjektov, ktoré sa budú spolupodieľať na mediálnej výchove.

Nevyhnutnou súčasťou centra bude vytvorenie portálu mediálnej výchovy, ktorý bude predstavovať interaktívneho „sprievodcu mediálnou výchovou“. Portál bude ponúkať základné informácie o mediálnej výchove v Slovenskej republike, činnosť centra, základné informácie o organizovaných akciách a vývoji na mediálnej scéne. Na stránke bude prístupné „diskusné fórum“ pre laickú a odbornú verejnosť. Vo vzťahu k verejnosti centrum zriadi „horúcu linku“, ktorá by mala slúžiť na nahlasovanie podnetov vo vzťahu k obsahovej ponuke médií, k jednotlivým službám a problémom, ktoré verejnosť trápi a dotýkajú sa ich.

4.4 Zriadenie, časový harmonogram a personálne zabezpečenie Centra

Vzhľadom na aktuálny stav, centrum by malo vytvoriť predpoklady na efektívne fungovanie systému mediálnej výchovy ako flexibilného vzdelávacieho procesu v období do dvoch rokov. Základným predpokladom dosiahnutia tohto cieľa v uvedenom termíne je zriadenie centra s tímom odborníkov. Vzhľadom na charakter mediálnej výchovy bude centrum pracovať s expertmi z rôznych spoločenskovedných disciplín. Optimálnym termínom

na začatie činnosti centra je 1. január 2011. Na samotnom začiatku činnosti je nevyhnutné pripraviť prerozdelenie kompetencií vo vzťahu ku koncepcnej, metodologickej a výskumnej činnosti a pripraviť Koncepciu mediálnej výchovy v oblasti neformálneho vzdelávania, Projekt realizácie a zabezpečenia mediálnej výchovy pre oblasť neformálneho vzdelávania v podmienkach Slovenskej republiky a Stratégiu spolupráce s regionálnymi a miestnymi kultúrnymi a osvetovými centrami a.

Splnenie úloh nevyhnutných na vytvorenie základov flexibilného systému mediálnej výchovy predpokladá ústretovosť všetkých subjektov, ktoré by sa mali akýmkoľvek spôsobom podieľať na jeho vytváraní alebo ktoré by mohli byť v procese jeho tvorby akýmkoľvek spôsobom nápomocné. Popri koncepcnej činnosti musí centrum už v samotných začiatkoch vytvoriť štruktúrovanú sieť vzťahov smerom k verejnoprávnym médiám a miestnej samospráve, ale aj k nezávislým inštitúciám a združeniam, ktoré sa podieľali prípadne chcú podieľať na koncepcii mediálnej výchovy a stratégii jej zavádzania do praxe.

V širokom spektre subjektov, s ktorými bude centrum pracovať, bude významné miesto patriť verejnosti a samotným cieľovým skupinám, pre ktoré bude mediálna výchova koncipovaná. Od samotného začiatku svojej činnosti bude dôležité vypracovať stratégiu komunikácie s verejnosťou a nadviazať s ňou priamy kontakt. Práve v tejto etape môžu dôležitú úlohu zohrávať verejnoprávne médiá napr. vysielaním kontaktných publicistických relácií v Slovenskej televízii alebo v Slovenskom rozhlase venovaných mediálnej výchove. Prostredníctvom týchto relácií by bolo možné aj verejnosť zainteresovať do formulovania cieľov a funkcií mediálnej výchovy.

Centrum zriadi ministerstvo ako súčasť existujúcej inštitúcie v rezorte kultúry. Finančné zabezpečenie úloh vyplývajúcich z koncepcie bude od roku 2011 zdrojovo kryté z rozpočtovej kapitoly ministerstva na príslušný rok bez zvýšených finančných požiadaviek na verejné financie (s uvedeným predpokladaným termínom zriadenia 1. január 2011). Náklady a výška finančných prostriedkov nevyhnutných na zabezpečenie jednotlivých činností centra budú špecifikované v Projekte zriadenia centra.

Pri zriadení centra formou jeho začlenenia do štruktúry už existujúcej inštitúcie v rezorte kultúry, sa po úprave zriaďovateľskej listiny a reštrukturalizácie jednotlivých útvarov ako najvhodnejšie javí Národné osvetové centrum. Pozitívom tohto spôsobu vzniku centra je úspora ekonomických a prevádzkových činností. Personálne budú činnosť centra v začiatkoch zabezpečovať 3 odborní pracovníci, výskum, organizácia a metodické usmerňovanie mediálnej výchovy v praxi a administrácia budú zabezpečované v rámci existujúcich kapacít tejto inštitúcie.

4.5 Zabezpečenie úloh vyplývajúcich z koncepcie

Cieľ/úloha	Zodpovedá/ uskutoční	Spolupracujúci rezort/inštitúcia	Termín
Spracovanie Projektu zriadenia centra	MK SR SMAaAP	Národné osvetové centrum	1. október 2010
Zriadenie centra	MK SR SMAaAP	Národné osvetové centrum, experti	1. január 2011
Koncepcia mediálnej výchovy v oblasti neformálneho vzdelávania	centrum	experti	1. máj 2011
Projekt realizácie a zabezpečenia mediálnej výchovy pre oblasť neformálneho vzdelávania v podmienkach Slovenskej republiky Stratégia spolupráce s regionálnymi a miestnymi kultúrnymi a osvetovými centrami a informačnej kampane	centrum	experti VÚC, ZMOS, miestna samospráva	1. december 2011
Predložiť na rokovanie vlády SR Správu o stave mediálnej výchovy a úrovni mediálnej gramotnosti v SR	MK SR centrum	MŠ SR, ŠPÚ, RPVR, AF, experti	28. február 2013

PRÍLOHY

1. Zoznam členom pracovnej skupiny.
2. Zoznam medzinárodných dokumentov.

PRÍLOHA Č. 1**ZOZNAM****Členovia pracovnej skupiny k príprave Konceptie mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania**

Priezvisko, meno, titul	Inštitúcia
ADAMCOVÁ Ivana, PaedDr.	Štátny pedagogický ústav
ALNEROVÁ Zuzana, PhDr.	UNICEF Slovensko
BARAN Jaroslav, Ing. arch.	ANIMOLINE spol., s.r.o.
BARANOVIČ Roman, PaedDr.	Microsoft Slovakia, s.r.o.
BÍZIKOVÁ Ľubica, PhDr.	Štátny pedagogický ústav
DROBNÝ Miroslav, Ing.	eSlovensko o.z.
HUDECOVÁ Katarína, Mgr.	Rada pre vysielanie a retransmisiu
CHOMOVÁ Svetlana, PhDr., PhD.	Národné osvetové centrum
JURIGA Jaroslav, Ing.	Ministerstvo školstva SR
KAČINOVÁ Viera, PhDr.	Academia Bohemica o.p.s. v Prahe
KOLEVSKÁ Petronela, Mgr. Art.	Artreal, s.r.o.
KOPČANOVÁ Dagmar, PhDr.	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
KOVÁČOVÁ Anna, MUDr.	Klinika detskej psychiatrie DFNSP v Bratislave
KRAMORIŠ Ľubomír	IURA Edition spol., s.r.o
LAŠŠÁKOVÁ Ivana, JUDr.	Ministerstvo kultúry SR
MACHALA Lukáš, JUDr.	Slovenská televízia
MESÁROŠOVÁ Barbora, PhDr., PhD.	Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
MIKLOVIČOVÁ Andrea, Mgr.	Saleziáni dona Bosca - Inštitút dcér Márie Pomocnice
OBRIMČÁKOVÁ Bibiana, Mgr.	Ministerstvo školstva SR
PETRANOVÁ Dana, PhDr.	Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
PIETSCH Dana, Mgr.	Ministerstvo kultúry SR
PITOŇÁKOVÁ Slavka, PhDr.	Žilinská univerzita v Žiline
REZNÍK Jaroslav, PhDr.	Tlačová agentúra Slovenskej republiky
SLAVÍKOVÁ Nataša, PhDr.	Ministerstvo kultúry SR
STRELKOVÁ Alexandra, Ing.	Slovenský filmový ústav
ŠKREKO Anton, JUDr., PhD.	Ministerstvo kultúry SR
ŠRÁMEK Ľudovít, PhDr., CSc.	Národné osvetové centrum
TANITÓ Viktor, Mgr.	Žilinská univerzita v Žiline
UHRÍKOVÁ Jarmila, PhDr.	Súkromná stredná umelecká škola filmová
VALČEK Peter, Doc., PhDr., PhD.	Literárne informačné centrum
VRABEC Norbert, Mgr.	Slovenský inštitút mládeže - IUVENTA

PRÍLOHA Č. 2

ZOZNAM

Medzinárodné dokumenty

UNESCO

1. Grunwaldská deklarácia o mediálnom vzdelávaní, UNESCO Medzinárodné sympóziu o mediálnej výchove, Grunwald, 22. január 1982
2. Dohovor o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, Paríž, 20. október 2005
3. Parížska agenda UNESCO alebo 12 odporúčaní pre mediálnu výchovu, Paríž, 21. - 22. jún 2007

Rada Európy

1. Odporúčanie č. R (97) 19: Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom o zobrazovaní násilia v elektronických médiách, Štrasburg, 30. október 1997
2. Odporúčanie č. R (97) 20: Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom o prejavoch nenávisti, Štrasburg, 30. október 1997
3. Odporúčanie č. R (97)21: Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom o médiách a podpore kultúry znášanlivosti, Štrasburg, 30. október 1997
4. Odporúčanie č. (2000) 1437: Odporúčanie parlamentného zhromaždenia o neformálnom vzdelávaní. Štrasburg, 24. január 2000
5. Odporúčanie č. (2000) 1466: Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Mediálna výchova, Štrasburg, 27. jún. 2000
6. Odporúčanie č. (2008) 1836: Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Využívanie plného potenciálu „e-vzdelávania“ vo vzdelávaní a výučbe, Štrasburg, 29. máj 2008
7. 1. Európska konferencia ministrov zodpovedných za médiá a nové komunikačné služby: Nový pohľad na médiá?, Reykjavik, 28. – 29. máj 2009
8. Odporúčanie CM / Rec (2009) 5: Odporúčanie Výboru ministrov členským štátom o opatreniach na ochranu detí pred škodlivým obsahom a správaním a k podpore ich aktívnej účasti v novom informačnom a komunikačnom prostredí, Štrasburg, 8. júl 2009
9. Odporúčanie č. (2009) 1882: Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Podpora internetových a on-line mediálnych služieb vhodných pre maloletých, Štrasburg, 28. september 2009

Európska únia

1. Memorandum č. SEC(2000) 1832: Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa, Brusel, 30. október 2000
2. Rozhodnutie č. 854/2005/ES: Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady zakladajúce viacročný program Spoločenstva na podporu bezpečnejšieho používania internetu a nových on-line technológií, Štrasburg, 11. máj 2005
3. Návrh oznámenia č. KOM(2005) 229 v konečnom znení: Návrh oznámenia Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov „Iniciatíva i2010 – Európska informačná spoločnosť pre rast a zamestnanosť“, Brusel, 1. jún 2005
4. Rozhodnutie č. 1718/2006/ES: Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady o vykonávaní programu na podporu európskeho audiovizuálneho sektora (MEDIA 2007), Štrasburg, 15. november 2006
5. Odporúčanie č. 2006/962/ES: Odporúčanie Európskeho parlamentu a Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, Brusel, 18. december 2006
6. Odporúčanie č. 2006/952/ES: Odporúčanie Európskeho parlamentu a Rady o ochrane neplnoletých osôb a ľudskej dôstojnosti a o práve na vyjadrenie vo vzťahu ku konkurencieschopnosti európskeho priemyslu audiovizuálnych a on-line informačných služieb, Brusel, 20. december 2006
7. Smernica č. 2007/65/ES: Smernica Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 89/552/EHS o koordinácii určitých ustanovení zákonov, iných právnych predpisov alebo správnych opatrení v členských štátoch, týkajúcich sa vykonávania činností televízneho vysielania, Brusel, 11. december 2007
8. Oznámenie č. KOM(2007) 833: Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Európsky prístup k mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí, Brusel, 20. december 2007
9. Závery Rady č. 2008/C 140/08: Závery Rady o európskom prístupe k mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí, Brusel, 22. máj 2008
10. Závery Rady č. 2008/C 141/09: Závery Rady o medzikultúrnych kompetenciách. Brusel, 22. máj 2008
11. Stanovisko č. 2008/C 325/12: Stanovisko Výboru regiónov k "Mediálnej gramotnosti" a "Kreatívnemu obsahu online", Brusel, 9. október 2008
12. Rozhodnutie č. 1351/2008/ES: Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa ustanovuje viacročný program Spoločenstva na ochranu detí, ktoré používajú internet a iné komunikačné technológie, Štrasburg, 16. december 2008
13. Odporúčanie č. K (2009) 6464 v konečnom znení: Odporúčanie Komisie o mediálnej gramotnosti v digitálnom prostredí pre konkurencieschopnejší audiovizuálny priemysel a priemysel obsahu a inkluzívnu znalostnú spoločnosť, Brusel, 20. august 2009